

**Dissertatio declarans Hippocratis cautelam exemplo Halicarnassensis
super venae sectione intempestiva in phrenitide seu delirio febrili ... /
[Christian Heinrich Kirchheim].**

Contributors

Kirchheim, Christian Heinrich.
Wolff, Pancraz, active 1674-1726.
Universität Halle-Wittenberg.

Publication/Creation

[Hallae Magdeb.] : Typis Christoph. Andr. Zeitleri, [1706]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/b4yw9de9>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

I. N. I.
DISSERTATIO
declarans

Hippocratis cautelam exemplo Halicarnassensis
super

**VENÆ SECTIONE
INTEMPESTIVA IN PHRE-
NITIDE SEU DELIRIO
FEBRILI,**

Quam
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
*SERENISSIMO REGIÆ DOMUS PRINCIPE
AC DOMINO,*

DN. PHILIPPO WILHELMO,
PRINCIPE BORUSSIÆ, MARCHIONE BRANDENB.
AC DVCATVS MAGDEB. GVBERNATORE,
IN REGIA ACADEMIA FRIDERICIANA

P R Æ S I D E

D. PANCRATIO Wolffeni

Med. Prof. Extraordin.

*IN AUDITORIO MAIORI
D. XXVIII. Mart. An. M. DCCVI. horis consuetis*

Eruditorum examini submittit

CHRISTIANUS HENRICUS Kirchheimi
Hallenfis Magdeb.

Seremissimi atq; Potentissimi Borussiae Regis
ILLUSTRIS SCABINATUS
IN DUCATU MAGDEBURGICO,
D O M I N I S
SENIORI, SUBSE-
NIORI,
& reliquis
ASSESSORIBUS,
DOMINIS PATRONIS atq; PROMOTORIBUS
OPTIMIS, MAXIMIS

Exercitium hoc Academicum
in Gratisimi animi, subjectissimæque voluntatis
testificationem
& uberiolem sui, suorumq; studiorum
commendationem

submisse offert
cultor ac cliens devinctissimus

CHRISTIAN. HENR. Kirchheim.

CHRISTO DUCE ET AUSPICE!

PROOEMIUM.

Erisime Hippocrates *de locis in homine* L. 1. Vol. I. p. 393. Medicinam cito discere, inquit: non est possibile, propterea quod est impossibile, statam ac certam in ipsa fieri doctrinam. Medicina enim & nunc, & statim, non idem facit, & ad eandem occasionem contraria facit, hæc etiam sibi ipsis contraria.

Nimirum medicina non in artium mechanicarum est numero, sed genium refert eruditarum scientiarum; hinc haud secus ac in illis, in specie vero jurisprudentia, regulæ non sine ampliationibus & limitationibus seu exceptionibus sunt addiscendæ. Sicut enim in hac, aliisque *minima circumstantia variat rem*; ita, docente *Coo de Præcept. XII. p. 67. minima causa medelam pervertit, si quid circa locum affectum evenerit intempestive.* Veritatem horum, apposito simul exemplo intempestivæ, in pleuritide curanda, sanguinis missionis præclare declarat, acerrimeque propugnat *Ballon. L. 1. Epid. & Ephemer. p. 79. sequentibus: Incredibile dictu est, quam multos trita vulgataq; medendi via in pleuritide perdidit; nam, audito lateris doloris nomine, si quis aliud, præter vena sectionem, tentet remedium, ἀνάθημα ἴσω; imo quod ad dolores lateris perti-*

pertinet, nullus hodie non est medicus. Quanquam hic mul-
 torum carnisfina & frustranea sanguinis, in quo vita sedet, e-
 ductio, spirituumq; evacuatio, magno artis vituperio, commit-
 titur, ut etiam hac una, pleuriticis medendi, via bajuli, arcu-
 laru, chirurgi castrenses ac universa mulierum garrulitas ce-
 lebrum medicorum industria obstrepat, ac sese opponat. Imo
 si quis de latere queritur, quocung; id modo fiat, ne horula ar-
 ticulo differre fas sit. At non novit imprudens mulier & im-
 pudens barbitonsor, nugigerulaq; mediastina mulier, multis ex
 causis laterum dolores oriri, quibus ut venam non secare, a-
 liquando nefastum est, sic eandem aperire crudele, impium ac
 ignorantia plenum sit. Nam nulla tam exilis est causa, tamq;
 parum efficax, quæ non in latere dolorem excitet; at equumne
 est, tanquam causa sit eadem, ac idem malum, remediorum
 idem usurpare, omnibusq; cothurnum eundem attribuere?
 Quos perversos Galliæ mores cum Germani nostri non
 tam in pleuritide, quam phrenitide, curanda imitentur;
 consultius visum fuit, in hoc potius morbo acuto intem-
 pestivum sanguinis missionis auxilium, non raro tamen
 in eodem præstantissimum, expromere. Quo autem hac
 in re novitatis aut paradoxix suspicionem facilius decli-
 nem, magni Hippocratis censuram de hoc præmittam,
 quam L. VII. Epid. LIV. 12. Vol. I. p. 874. Halicarnassensis cujus-
 dam exemplo proponit. Is aurem hyeme dolebat & caput non
 mediocriter. Erat autem annorum circiter quinquaginta. Ve-
 na secta est secundum Mnesimachum, laesum est caput ac per-
 frigeratum; non enim facta est suppuratio; phreniticus factus
 est ac mortuus. Quas itaque solidissimas rationes disserta-
 tio nostra fusius persequetur; Deus T. O. T. M. veritatis
 omnis autor, ut eam in ipsius gloriam, reipublicæ salutem
 & ægrotorum solatium, ex latebris suis erutam, apprehen-
 dere ac in lucem publicam protrahere valeam, clemen-
 tissima gratia sua negotio huic nostro aspiret!

Phrenitidis genus & differentias
proponit.

§. I.

Hipp. *de victu acut. III. Vol. II. p. 270.* phrenitidem in mor-
bis acutis numerat; qua ratione illa pro praxeos
commoditate definitur, quod sit febris acuta cum de-
lirio. Riverius quidem *Prax. L. I. C. XI. f. 270.* aliam
præfert, quod cerebri sit inflammatio, delirio cum continuo,
febrequ; acuta; sed haud rectius tum morbus hic per causam
illam suam, ne quidem universalem, definitur. Neque vero
medicæ confirmant observationes eundem, cum Celso *de re
medica L. III. C. XVIII. p. 148.* & Willis. *de anima brut. P. II. c. X. p.
426.* tradentem, quod in phrenitide quavis delirium sit con-
tinuum. Cujus contrarium potius morbi hujus testatur hi-
storia, quam verisime Hipp. *de dieb. judic. IV. 14. Vol. I. p. 434.
& de int. affect. L. I. Vol. II. p. 258.* delineat. Secundum quam,
postquam eger delirare cessavit, statim ad sanam mentem redit, & si
quis ipsum interroget, recte respondet, intelligitq; omnia, que dicuntur;
deinde rursus paulo post in iisdem afflictionibus jacet. Idem *L. I. Epid. S.
II. 164. Vol. I. p. 666.* Quibus non statim ab initio phrenitis cæpit circa III.
aut IV. diem, sed moderate habebant primo tempore, his circa VII.
morbus ad acumen transit.

§. II. Hujusmodi quoque historiam ob oculos ponunt
Hipp. *L. III. Epid. S. III. Aegr. XIII. XIV. XV. & XVI. Vol. I. p. 740.* ex-
presse ab eodem phrenitici dicti, qui tamen insaniverunt, rursus
resipuerunt, & iterum brevi desipuerunt; quibus jungatur in Bon.
Anat. Pr. f. 170. Vir nobilis. His ex annalibus meis practicis plu-
res similes phreniticos addendi copia superesset. Inter alios,
referente *L. IV. Annal. f. 716. Anno 1694. mense Julio, Studi-
oso, 20. circiter annorum, phrenitis atrox à capitis læsione
superveniebat; nihilominus delirium in hoc haud cum pri-
ma febre incipiebat, neque continuum erat, ne quidem ulti-
mis fere diebus;* cum tamen post mortem, ut infra refe-

retur, cerebri venæ varicosæ caput ipsum gravissime affectum demonstrarent. Imo in virgine quadam & alio Studioſo, de quibus pariter mox plura proferentur, delirium ſtatim quidem in principio febrî accedebat, neque id tamen continuum obſervabatur. Ut taceam ſæpius in phreniticis reſipſcentiam ipſam mortem proximam antecedere ac ſignificare. Neque verò medicos decet, ex theoria, phrenitidum cauſſam, continuam ſpeculante, falſam praxin formare, ſed magis ex hac, vera, contrarium docente, illa eliciatur, quod talem, proximam ſcilicet, non agnoſcat.

§. III. Quorum phænomenon rationem hanc in cogitationibus meis medico-legalibus *de cogitatione C. V. §. II. p. 86.* expoſui. Quod ſcilicet pars quædam ſpirituum animalium, ideis certis perſonatorum, in emporio memoriæ (corpore ſcilicet calloſo cerebri, non cortice) commota excitataq; per viam reminiſcentiæ (corpora nimirum ſtriata) ſenſus communis theatro (quod thalami nervorum videntur, non tantum opticorum) per ſomnum maxime, oculisque conniventibus, ſe ingerat, ibique hoc vel illo phantaſmate ſcænæ inſerviat. Quoniam illud organon ad eundem modum laceſſat & exerceat, quo quondam afficiebatur, cum ſenſibus ab externis, oppoſita via per fornicis proceſſus, primum ad illud ſpecies ſenſibiles ſpiritus animales detulerunt. Quæ phantaſmata in evigilantibus, oculisque recluſis, ac reſipſcentibus ſtatim evaneſcunt, non quod ſecundum *Carteſium Dioptr. C. V. §. XVII. vapores ceſſent*, ſed quod fortior novus ſpecierum ſenſibilium impuſſus, ab externis ſenſibus appellentium, per illam viam majore vi intrudat. Qualis igitur illos inſomnorum & deliriorum ſpiritus de ſenſorii communis theatro per viam ſuam reminiſcentiæ, qua ad illud appulerunt, repellat. Quæ obſervationibus anatomicis ibidem plenius declarantur, & iisdem conferri poſſunt, quæ in *Williſ. de an. br. P. II. c. X. p. 428.* & *Bon. Anat. pr. f. 155. leguntur.*

§. IV. Equidem illi, aliique Scriptores, phrenitidi potius delirium, ſeu deſipientiam, generis loco aſſignant, fe-
brem

brem vero acutam, magis differentia specificæ loco, adjungunt; sed fere res eodem recidit; phrenitis enim morbus est, æque ex febre, ac ex delirio, complicatus. Nam utut quandoque in phrenitide, primaria dicta, delirium se morbum primarium gerat; cui vero febris, tantum secundaria, seu quasi symptomata, superveniat: Aequè tamen in phrenitide, secundaria nominata, (ut tamen Hippocrates unice hunc morbum accipere videtur,) primaria febris & omnino essentialis antecedit, deliriumque demum sequitur. Quamobrem *Balkon. L. II. Epid. & ephem. p. 124. febris capitalis*, sicut nostratibus Haupt-Kranckheit appellari solet. Verum etiam in hac specie delirium non est nudum symptoma, cujusmodi calor p. n. appetitus prostratus, sitis vigiliæque in febribus sunt, a quibus indicatio curatoria nulla desumitur, sed potius tum symptoma hoc morbo suo capitis vestitur. Quapropter, nisi caput morbo simul suo laboret, febris, quam calidissima etiam, maximeque maligna, caput ægri delirio minus exercet, sicut hæc verissime *Will. d. an. b. l. c. p. 420. 430.* exponit.

§. V. Idem vir clarissimus quidem *p. 426.* phrenitidum hanc differentiam haud satis capit, quæ tamen usu suo pratico minime destituitur. Nam in phrenitide primaria febris, velut in pleuritidibus plurimis, est secundaria, quasi vulneraria, & à deliro capitis morbo acumen ejusdem totum, dependet, ut illi quasi causæ antecedenti & continenti debeatur. Hinc etiam ab ipso magis, quam a febre indicationes curatoria petuntur, & eodem expugnato, ut plurimum etiam febris remittit. Qua ratione febris illa symptomata vulgo nominatur, qualis autem accurate loquendo, ut hectica quidem febris, est neutiquam; sed æque acuta habetur, indigittante *Hipp. L. II. Prædict. XXIII. 3. Vol. I. p. 504.* Ut proinde tantum quasi symptomata rectius appelletur; cum neque vere dicatur essentialis; alias enim minus trepanatione sola, tanquam præsentaneo auxilio, levaretur; quod tamen *Hippocr. de loc. XLIII. 4. Vol. I. p. 389. de cap. vuln. XXVII. Vol. II. p. 705. & Berengarius C. VIII. in Bon. An. Pr. f. 1558.* testantur. Quæ sane

ad essentialem febrem cum secundaria febre nullo modo que-
unt applicari. *Confer ibid. f. 163. & 1395.*

§. VI. Præterea phrenitidis duæ adhuc aliæ species à
medicis scriptoribus traduntur; quarum altera, cerebro pri-
mario affecto, vera & legitima nominatur; altera vero spu-
ria, quæ, cerebro tantum per consensum affecto, paraphreni-
tis vocari solet, sicut mox pluribus elucidabitur. Quibus
differentiis plures adhuc adduntur, delirio tamen, magis ut
symptomati, convenientes; Videlicet, ut aliud sit obscurum,
quo etiam jam morum mutatio pertinet; aliud intra verba,
tantum, scilicet interspersum; quoddam mite, quoddam fu-
riosum; quoddam cum risu aut mœrore, rursus aliud magis
est soporosum, quale *L. III. Epid. S. III. 71. Vol. I. p. 725.* descri-
bitur & cujusmodi etiam *Hippocr. L. IV. Epid. V. 3. p. 746. typho-
mania* explicatur. Quæ deliriorum distinctiones quidem,
omnes usum suum, maxime semioticum habent; in quarum
vero sufficientem declarationem longius me hic excurrere,
paginarum angustia minus admittit. *Confer Bon. An Pr. f. 144,
162. 169. 172. 1598.*

CAP. II.

Causam phrenitidis proximam inquiri.

§. I.

Deliriorum causam proximam Hippocrates indigitans,
*L. VI. Epid. S. VIII. 95. Vol. I. p. 828. Melancholici, ait: epi-
leptici etiam fieri solent ut plurimum, et vicissim epileptici me-
lancholici. Horum vero alterutrum magis evenit, prout ad
alteram partem morbus idem inclinat. Siquidem enim ad corpus (non
ut animæ immateriali, sed ut, pro nostro quoq; Germanismo, ca-
piti, tanquã truncus, opponitur) sunt epileptici; si vero ad cogitatio-
nem (scilicet ad ejusdem officinam in cerebro, corpus callosum)
melancholici. Allatam spinosi hujus loci expositionem seqv. idẽ
de gland. IX. 8. Vol. I. p. 429. declarat: Cerebrum si rodatur, turbationem
multam sustinet, mensque sensu destituitur (ἀσπορεί) cerebrumque
convellit totum hominem, in seipso qui vocem non edit & suffocatur:*
hacque

hæcque affectio apoplexia (potius epilepsia) vocatur. Aliquando vero acere non facit fluxionem (in artus; ὅτε δὲ δειμὸν μὲν ἔ ποίεες Ἰὸ ψεῦμα) copiosum vero in cerebrum irruens, ipsum affligit, hinc mens perturbatur & homo circumambulat, aliena cogitans & aliena videns, perferens morbi mores visis, risu & peregrinis phantasmatis. Confer ibid. X. 14. p. 421.

§. II. Longius jam foret, excutere, quomodo Helmontius in tr. & sede animæ 15. p. 237. & de febr. C. VI. 18. p. 761. Item Wil-
lis. de an. brut. P. II. C. XI. p. 451. sensum illius primi Hipp. loci genuinum non ceperint, mireque perverterint. Cum tamen eundem posterior ipse, fere quidem præter opinionem, acute imitetur. p. 421. Etenim, in cerebro recte disposito, inquit: Spirituum animalium motus certis quasi numeris & modis, velut in tripudio peragitur; dum spiritus quidam in his tractibus cerebri suscitantur, alii contra in istis quiescunt, deinde in motu illis hi succenturiantur & singuli cuiusque facultatis actus, quasi totidem in fluvio aquarum undulationes distinctæ sunt. Verum in delirio spiritus simul omnes exiliunt, tumultuoseq; occurrentes, aut varie se proripientes, velut choreas bacchantium agunt. Porro quemadmodum intra cerebri compagem hi, oestro tali perciti, cogitationes multiplices & valde perturbatas cient; ita dum extra huius confinia feruntur in originem nervosam, membrorum gestus absurdos & non raro motus convulsivos producant. Conferantur his etiam præclara Fontani Pedemontani scholia, raræ cuidam observationi anatomicæ adjecta, quæ legi possunt in Bon. An. Pr. f. 1576.

§. III. Verissime igitur acutissimus noster Thomafius in prudentia cogitandi C. III. p. 80. & C. VII. p. 137. ostendit, Cartesium, ejusque affectas ens illud immateriale, tanquam cogitans, non satis clare ac distincte percepisse, uti quidem firmissime sibi persvaserunt. Neque vero secundum circulum philosophicum cohæret, quod idem Princip. Phil. P. I. §. VIII. IX. p. 3. LIII. p. 20. illam idearum coagitationem mentis immaterialis, substantiæ vero corporeæ motum esse localem, inculcet; Affecta tamen ipsius, & inter illos Meyssonerius, deliram cogitationis depravationem a violento confusoque idearum motu in glandula

dula pineali ducant. Nam qualitates intentionales & spirituales ab ipsis rectissime negantur, neque ideas hujusmodi concipere licet; quod si vero, ut materiales, tanquam affectiones seu accidentia, moventur, subiectum materiale, idque omnino mobile, requirunt, in & cum quo moveantur. Tale autem non ipsum cerebrum, sed spiritus animales præbent, non quidem pineali glandulæ inclusi, sed corpus cerebri callosum pervagantes; *ut in cogitationibus meis de cogitatione C.VIII. §. X. p. 101.* pro ductu anatomicorum phænomenorum & circulo philosophico plenius exposui. Res enim non est altioris indaginis, deliria brutorum in mere naturalibus automatis observari, anima tamen immateriali, *ut Willis. de anima brut. P. I. C. II. p. 9.* probat, destitutis; in quibus vero materialis animæ muneri sanguinem spiritusque animales sufficere, argumenta *Harvei de gener. anim. exerc. LXXI.* prolata, concludunt.

§. IV. His autem animam in homine immaterialem & immortalem minime negatam volo, neque de imperio eiusdem in corpus detrahere, intendo, sic enim ex fide christiana credo. Cum vero nobilissima ejusdem essentia sensualem intellectum nostrum penitus fugiat, transcendatque, ulterius de ipsa verba facere, non auserim, sed tum respondeo, quæ Augustinus de tempore: *Quid est illa anima immaterialis, quis hanc satis explicuerit, si nemo à me querit, scio, si querenti explicare velim, eam nescio.* Ceterum aliorum opiniones nec augurari volo, nec aucupari, nec confirmare, nec infirmare, nec condiscere, nec convellere; nisi quatenus praxi meæ cohærent, alias suam cuique relinquo. Nam monente *Baglivo*, vetus est adagium: *Lapides ad filum, non filum ad lapides regere oportet.* Sic ad praxin theoria, non ad theoriam praxis dirigatur. Hoc unicum subjungo, salva aliorum existimatione, pro meo captu, animæ hujus immaterialis simplicitati magis simplicem judicii operationem, quam cogitationum, rationisque compositos nexus quadrate; ut quoque varia phænomena medica consonare, mihi videntur.

§. V. Neque vero hæctenus assertis obstat, eadem in
melan-

melancholiam, non vero phrenitidem convenire. Quippe, vere Hipp. L. I. de morb. XXVIII. Vol. II. p. 33. monente, *asimiles sunt maxime hi, qui phrenitide tenentur delirantibus à melancholia. Nam & hi, ubi sanguis ex pituita bileque corruptus fuerit, morbum habent, ac dementes fiunt, aliqui vero etiam insaniunt. Et qui phrenitide correpti sunt, eodem modo.* Eadem enim in hac, quæ in aliis deliriis, melancholicis scilicet ac maniacis, pars affecta similibus phantasmatis vexatur, eosdem morbos cerebri observationes anatomicæ demonstrant, quin eadem occurrunt auxilia medica, nisi quatenus complicata febris indicationes variat, scilicet prohibet aut confirmat.

§. VI. Hinc deliriorum, etiam phreniticorum, hujusmodi pathologia corroboratur, (1) quod effectu pari, quo convulsiones, etiam deliria, causas easdem sequantur, *inculcante Hipp. S. VII. aph. IX. X. XVIII. Vol. I. p. 103. Willis. de an. brut. p. 424. 429. Loff. L. III. Obj. XXXI. p. 245.* (2) Quod symptomata spasmodica, v. g. stridores dentium, singultus, subsultus musculorum, spasmi manifesti per febres phrenitica deliria antecedant, comitentur & sequantur, & ut plurimum, morbum vitamque simul finiant, *teste Hipp. L. I. Præd. IV. Vol. I. p. 473. Cœac. I. 123. p. 528. 146. p. 529. III. 10. f. 550. L. III. Epid. S. III. Aegr. XI. p. 738. River. Instit. L. III. S. III. C. XIII. f. 116. Bon. An. Pr. f. 160. 227. 1336.* A quali morborum commutatione, firmissima conclusionem, proximam inter deliria convulsionesque affinitatem causæque communionem ducere licet. Nam *secundum Hipp. de flat. IV. 2. Vol. I. p. 401. Quidam morbi nihil inter se simile habere videntur, propter diversitatem scilicet affectorum locorum; cum tamen una sit morborum species ac causa quoque eadem.*

§. VII. Causam hanc deliriorum phreniticorum proximam porro confirmat, quod in cerebris ægrorum, qui mortem ex istis obierunt, sæpe nullus evidens cerebri morbus profectoribus apparuerit; cujusmodi observationes leguntur in *Bon. An. Pr. f. 165. 166. 995. 1495. 1577. 1592.* Præsertim vero in iisdem affectus ex cruoris vitio nullus fuit deprehensus, qui quidem morbi hujus causa solus alias accusatur; attamen

men anatomicorum oculos neutiquam fugere potuisset; ut contra, spiritus animales ac tenuissimos eorundem canaliculos vexans, qui quavis oculorum acie subtiliores agnoscuntur. Hæc enim habetur ratio, quod sæpius, a capitis læsionibus *cerebri commotio* secuta, ut *cum Robnio de renunc. vuln.* loquar, *sine vasis alicujus ruptura & sanguinis effusione, præcipitem mortem inferat, scilicet propter tenuissimos visceris hujus canaliculos laceratos, quos tamen inspectio cadaveris nulla, imo nulla oculorum acies discernere valet; cujusmodi plura passim extant exempla.* Ut igitur in his vulnerum lethalitas magis ex ægri symptomatibus morbique historia detegi debeat, cum profectorum quivis eandem a priori neutiquam possit determinare. Quapropter fere mirari licet, fori observantiam, difficultatem hanc unice medicorum inspectioni cadaveris imponere, neque secundum *Caroli V. constit. crimin. artic. CXLVII.* unquam curare, ut, pro excusantis negligentia probanda & improbanda exceptione, super eadem astantium testimoniis ipsaque chirurgorum curandi methodo cognita, exacte simul inquiratur.

§. VIII. Maxime vero denique dictam phrenitidis causam elucidant ejusdem deliria consensualia, quorum causæ antecedentes in alio loco, longe dissito, latent, e. g. pede manuve, haud fecus ac *Hipp. L. II. Prædict. XVI. 59. Vol. I. p. 899.* de quibusdam epileptiis testatur. Cujusmodi deliria quoque febrilia *Hipp. L. I. Præd. XVI. 11. Vol. I. p. 481.* indigitat, dicens: *Quæ ex lumbis ad collum ac caput progressa sunt, levis siderationis modo convulsoria sunt, mentemque emoveant. Num & talia convulsione finiuntur. & de fract. XII. 11. Vol. II. p. 722.* describit, quod ex calcanei luxatione ac læsione febres (quasi symptomatice quidem & tamen) *peracuta oboriri soleant, tremule, singultuose, mentem contingentes, paucis diebus durantes ac occidentes.* Tales quoque febres deliras refert *de Artic. XCV. p. 849. Vectiar. XVII. 7. p. 864.* quos *ibid. nervis, inter se communionem habentibus,* deberi, verbis expressis asseverat. Quomodo in *ephe- merid. Germ. Anni VI. p. 156.* delirium recensetur, ex luxatione
tibiæ,

tibiæ, cum sudore frigidus, sine mentione tamen gangrænæ, subsecutum. *Confer etiam Tulp. L. I. C. XXXVI. p. 69. Bon. An. Pract. f. 1644. 1699.* Qua ratione phrenitides plures ex ventriculo propter consensum nervorum oriri, verisimile est; quo quoque ducunt observationes *in Bon. An. Pr. f. 174. & 773.*

§. IX. Hoc modo, referente L. III. *Annal. Pract. fol. 587.* Anno 1687. mense Majo in I. U. Licentiati Naumb. pede, cum erysipelas gangrænesceret, in eodem sub vesica, livescente aperta, nervus magnus denudatus, apparebat; ex cujus morbofo consensu ille, febris circiter d. XI. deliria pauca intra verba miscebat, dieque XIV. moriebatur. Recensente L. IV. *Ann. Pr. f. 720.* Anno. 1692. mense Augusto consulis Naumburgensis filiolum decennem cum horrore, febris oppresserat, à die IV. quasi paroxysmus, in brachio sinistro incipiens, ad caput excurrerebat, illud deliriis turbabat, convulsionesque jungebat. Quæ symptomata, parti affectæ imposito emplastro, & vesica excitata copiosum serum profundente, per aliquot dies cessabant, sed illa rursus excicata, denuo affligebant, donec spiritu cornu cervi copiosus sudor promoveretur, & purpura expulsa, laudabili judicatione, totum morbum solveret. Ex quo tempore illam ne minimam quidem hujus mali recidivam afflixisse, nuper adhuc ex eadem intelligebam.

§. X. Elucet igitur, non quævis deliria consensualia cum febribus, quæ paraphrenitides vocant, originem suam diaphragmatis inflammationi debere, velut quidem cum Galeo plurimi scriptores medici tradunt. Quamquam vero his *Willisio ibid. p. 427.* concedam, ab inflammationibus quidem diaphragmatis non semper deliria vexare, sicut is observationibus anatomicis confirmat; attamen illas etiam hæc aliquando sequi, pariter observationes anatomicæ aperuerunt; *ut in Bon. An. Pr. f. 166. 169. 173. 438. 502.* legitur. Hujus vero ratio non ex speciali diaphragmatis natura petatur, quod id intellectui, virtute Græci nominis, inserviat, quo Prosper, Martianus inclinatur; verum quod eidem cum capite non so-

lum consensus morbosus per nervos intercedat ; sed etiam quod velut ab inflammationibus aliis, haud minus jecinoris, ventriculi, lienis, intestinorum, imo extremorum, maxime gangrænescentibus, per febres, quasi symptomáticas, universus sanguis coagulatione corrumpatur. Qui deinde in cerebri vasis facilius stagnat, illudque viscus corrumpit, ac spirituum animalium generationem quam maxime confundit & sic phrenitides producit.

CAP. III.

Causas antecedentes & remotas addit.

§. I.

Quantumvis autem hæcenus dicta spiritus animales, ut deliriorum phreniticorum causam immediatam, accusent; iisdem tamen minime repugnat, mediatam eorundem, antecedentem, magisque remotam, in ipso cruore vitali latere. Nam, *docente Hipp. L. I. de morb. XXXVIII. 2. Vol. II. p. 33. Sanguis in homine maximam partem ad prudentiam confert, (non quidem, ut) aliqui dicunt, totum. Cum igitur bilis (acida) sanguinem ex consveta compage (seu consistencia liquida) ac motione (circulari mutat, seu) dimovet, serosum facit ac calefacit. Calefactus autem sanguis etiam reliquum corpus totum calefacit, & desipit homo, & non sibi constat præ febris copia sanguinisque (coagulatione atque hinc) ad serositatem transmutatione, motioneque (circulari) non solita contingente. Sicut etiam, secundum eundem de flat. XX. 10. p. 411. infrigidato sanguine, languidiores sunt ejus meatus & prudentia permutatur, opinionesque peregrina mentem exercent, quæ sane insomniâ nominantur & a deliriis parum admodum differunt.*

§. II. Hoc igitur modo sanguis, in coagulationem inclinans, ad oppilationes vasorum inferendas facillimus, (1) in arteriarum cerebri ramis majusculis illius visceris inflammationes gignit, quas phrenitidum causas antecedentes satis evidenter ostendit *Hipp. L. VII. Epid. LIII. 3. p. 874. Halicarnassensis*

sis ille noster, utpote qui *aurem & caput* (ex hac) non mediocriter dolebat, hinc phreniticus factus. Adhuc evidentius easdem demonstrat *ibid. V. Vol. I. p. 829.* atrocior phreniticus *Cydis filius*, quem non solum *auris dolor statim a parvo puero comitabatur*, fluidus, fistulosus gravisque odoris; sed etiam circa mortem *pus jam serosum album*, multum negotii ad detergendum exhibebat, odoris admodum excellentis. His Hippocratis accedit *Riverius in praxi & Berengarius L. II. de fract. cran. C. VII.* Eandem etiam abunde corroborant plures observationes anatomicæ eorum phreniticorum, in quibus post mortem inflammationes & abscessus cerebri vel ipsis oculis anatomici usurparunt, quales recenset *Bonet. in An. Pr. f. 29. 141. 156. 164. 167. 171. 172. 269. 1441.*

§. III. Neque vero hæc satis convellit *Willis. ib. p. 476. 429.* qui, anatomica instructus avtopsia, non tam phrenitides, quam caros, ab inflammationibus cerebri secutos, testatur; cui plurimæ similes observationes aliorum quoque autorum assipulantur, ut eas recenset *Bon. in An. Pr. fol. 139. 140. 141. 169.* Quas igitur cum æque negare haud liceat, utriusque propositionis veritas, tantum particularis, admittatur, quæ, non obstante subcontrarietate, simul vera est; adeo ut quædam inflammationes cerebri procreent sopores, quædam vero etiam phrenitides. Cujus diversitatis ratio hæc habetur, quod cerebrum organis & officinis diversis constet; iccirco pro harum diversitate alias ejusdem inflammationes hic, alias ille morbus sequatur. Deinde delirium a sopore gradibus tantum differt, quamobrem deliria phrenitica *Cous L. I. Præd. I. 6. Vol. I. p. 472. insomnia* vocat, Galenoque aliud *coma vigil ignavum est*, aliud phreniticum, vide *Bon. An. tr. f. 144.* Imo in iisdem ægrotis phrenitides in sopores commutantur, & contra. Quomodo, recensente *L. I. Annal. Obs. XXXV. Anno 1676.* uxor specularii *Naumb.* ex dysenteria, tum epidemica, sensim reconvaluerat, verum ex terrore mense decembri febre acuta opprimebatur, delirio, surditate ac hinc, cum oculis semiapertis, caro comitantibus, unde d. XIV. usque ad XVII. post atrocem furorem, copiosum sanguinem congrumarum exscreabat & sic reconvalefcebat.

§. IV. (2) Obstructionibus cerebri arteriolas capillares obsidentibus, etiam erysipelata phrenitides inferunt, quæ deinde vel in ipso capite foras vertuntur, cujusmodi historiam *Loff. L. I. Obs. XXV. p. 69.* profert, aut per criticam metastasin, adhuc magis laudabilem, in extremum quoddam e.g. crus aut brachium ablegantur. Quomodo *Sennert. Instit. L. II. P. I. C. XII. p. 206.* scribit, quendam in arthritidis principio, antequam materia fuerit ad articulos protrusa, in gravissimum incidisse delirium. Aut etiam erysipelas, in pede, alibive post criticam eruptionem, maligne recurrens, cerebrumque occupans, funestarum phrenitidum subinde causa evadit, *Bonnet. An. Pr. observationibus anatomicis f. 160. & 365. & Wisemanni Chirurg. Book. I. Chap. VI. Obs. VI. f. 40.* illud evidentissime demonstrantibus.

§. V. Parili etiam modo, recensente L. IV. *Annal. f. 216.* Anno 1681. mense Novembri fullonis Naumb. filia 12. annorum I. die horruerat, d. II. cum acuto calore delire nugabatur, d. III. ferociter delirabat, in fronte macula rubra erumpente, d. IV. adhuc per vespertinam exacerbationem delirabat, donec d. V. aurem maxillamque totam magnus tumor purpureus inflare cœpisset. *ibid. f. 49.* Eodem anno Camerarii Naumb. filia 24. ann. horrore caloreque acuto correpta cum ignorantia delirabat, de serpentibus, ipsam infestantibus, nugabatur, & cognatam quandam, nuper mortuam, manibus ejusdem mortem indidisse, simulque promississe, fore, ut se matremque propediem abriperet; quod tamen utrumque fallebat. Quantumvis autem illud delirium de die subinde intermitteret, attamen post iteratam quoque venæ sectionem repetebat, donec erysipelas in pede altero erumpens delirium febremque solveret.

§. VI. Sæpius autem (3) phrenitides obstructionibus cerebri debentur, venas ejusdem, & imprimis sinus duræ matris, occupantibus & hyperemeton venarum procreantibus, quem *Hipp. L. II. de morb. IV. Vol. II. p. 37. describit.* In eodem varicosa cerebri venæ copioso sanguine replentur atque distenduntur, ut duplo crassiores, quam in statu naturali, appareant.

Hunc

Hunc *Willis de anim. brut. P. II. C. II.* apposite delineat in *juvene*, cui ex *duarum septimanarum gravissimo capitis dolore febris aucta motus convulsivos deliramque convulsionem, & vena sectione ac enematis nihil proficientibus, ipsam mortem tulerat. Calvaria hujus aperta, vasa, meninges obducentia, sanguine repleta & plurimum distenta erant, quasque cruoris massa illuc tota confluxerat, ita ut sinus dissectis, cruor affatim erumpens, ad plures uncias supra libræ & pondus effluerit. Integumentis sublatis, cerebri anfractus omnes ejusque ventriculi aqua limpida erant pleni, ejusque substantia, utpote nimis irrigata, madida erat, minusque firma. Similes observationes plures anatomicæ phreniticorum leguntur in *Bon. An. Pr. f. 6. 12. 42. 134. 142. 149. 168. 169. 170. 175.* Sic quoque in studioso illo, cujus supra mentio fit, cranio quidem nondum penitus remoto, & matre dura inviolata, pauca feri cruenti cochlearia profluebant; sed neque membranæ, neque viscus ipsum minimum inflammationis vestigium exhibebant, sinus vero venæque cerebri copioso cruore tumebant, totaque cerebri substantia madebat.*

§. VII. Verum neque hyperemetos ille venarum cerebri varicosus, neque inflammationes, aliusve cruoris in cerebro morbus deliriorum phreniticorum causæ proximæ loco concipi possunt, ob eam potissimum rationem, quod eadem phænomena æque in aliis affectibus, & quod notatu dignum est, in iis, qui frigidi pro communi veterum opinione, creduntur, observari consueverint e.g. apoplexia, paralyfi, soporibus & convulsionibus, indigitante etiam *Hippocrate de Vict. acut. XXVII. 15. XXVIII. 1. vol. II. p. 299. 300.* Quæ plurimis observationibus recentiorum in *Bon. Anat. Pr.* confirmantur; similem recenset *L. IV. Annal. Pr. f. 571.* de fullonis Naumburgensis filia quinquenni, quæ anno 1697. mense Januar. acerbissimo capitis dolore vexari cœperat, cum antea saltem noctu, propter decubitus denegatum ferociter expavescens, ægrotasset, superveniente per somnum fridore dentium, cum oculis torvis & corporis colliquatione. Mense Aprili, malo ingravescente, carus cum ignorantia & aponia, imo fere anæsthesia, sequebatur,

batur, denique à IV. die ante mortem, caput particulari, calido tamen & copiosissimo, sudore madebat, qui demum ipso mortis die frigidus evadebat. Cadavere aperto, vasa encephali, præter naturam triplo crassiora, plurimoq; sanguine repleta reperiiebantur; epar dextrum & sinistrum hypochondrium æqualiter complens, ventriculum parvum in hujus angustias depresserat.

§. VIII. Rectissime vero *Hipp. c. l. L. I. de morb.* phrenitidem magis ex sanguinis incipiente coagulatione & congelascentia quadam ducit, utpote ex qua & hinc subsequenter obstructionibus, tam *de vict. acut. XXIX. 2. Vol. II. p. 300.* exemplo anginae, inflammationes, quam *ibid. XXVII. 1. p. 299. & XXVIII. 2. p. 300. & de morbo sacro VIII. & IX. Vol. II. p. 334.* hyperemetos suos cerebri exponit. Neque offendat aut fallat, quod idem *ibid.* bilem horum malorum causam incuset, sicut etiam *de judic. III. IV. Vol. I. p. 433. & de intern. affect. L. I. Vol. II. p. 258.* eandem arguit. Bilis enim ipsi est duplex, nimirum amara quidem alcalinaque, epatica, quæ sanguinis coagulationem magis inhibet ac ejusdem fermentationem promovet; sed etiam acida, contrariæ potius virtutis; quam vero hic potius coagulatio juncta & perfrigeratio sibi convenientem agnoscunt. *Confer. L. II. de morb. VI. 5. Vol. II. p. 40. de vict. acut. XXVIII. 21. p. 292. XXIX. 8. p. 293. Sennert. de Scorb. p. 564. Tom. VII. Obs. Hallens. III. §. IV. p. 55. & seqq.* ubi simul phreniticis perfrigerationem frequentissimam, ejusque causam bilem acidam esse, fusius explanavi. Nam qui noverit, inquit *Salvus*: qua ratione sanguis extra venas concreseat, poterit easdem causas ad sanguinem, intra venas existentem, aptando, rem ipsam declarare.

§. IX. Sicut igitur optime *Baglivus L. II. Pr. M. C. IX. §. XI. p. 231.* cerebri venarum hyperemeton in *apoplexia sanguinea* cursu ab impedito humoris sanguinei spirituosi derivat: ita verosimilius æque in phrenitide origo ejusdem hinc duci posse videtur, quam quod causam ejus proximam *L. I. Pr. C. IX. S. IV. p. 63. 64. C. XIII. §. I. p. 112. de vesic. II. p. 82.* proponat, sanguinis nimium effervescentis inflammati atq; irritati calorem, quo caput petat, præ-

ceps

ceps in illud ruat & impellatur. Quo quidem etiam *Willis. de an. brut. P. II. C. II. p. 286. C. X. p. 422. 430. 433.* & *Sydenh. de morb. acut. S. III. C. II. p. 211.* inclinant. Etenim sanguis copiosus caput petat, per arterias ad illud impellatur, sane, meatibus per vasa patentibus, æque copiose per venas refluet, nec in illis cumulabitur aut stagnabit, ut aut inflammationes, aut hyperemetos venarum cerebri varicosos procreare valeat, & eo ipso phrenitidis causa evadere.

§. X. Sunt autem in his vasorum obstructions eo minus negandæ, cum easdem *Coiterus & Severinus de abscess. in Bon. f. 380. 381. 383. 1575.* ipsis oculis in sectione cadaverum usurpatis, demonstrent, neque minus *Harderus in apiario p. 222.* hoc modo eas testatur. Quinimo ipse *Baglivus in experim. anat. p. 117. in cerebro,* quondam de republica medica meritisimi *Malpighii* juxta hyperemeton varicosum sanguinem coagulatum à se deprehensum fuisse, confitetur. Quamobrem *Hippocrates* eo facilius fidem merebitur, *L. II. de morb. IV. 23. Vol. II. p. 38.* affirmans: *si quis manum aut caput ægri hyperemeton hunc patientis, incidat, sanguinem nigrum, turbatum & morbosum profluere, qui ne quidem sanguis nominari juste mereatur.* Nihilominus hic observetur, quod verissime acutissimus ille *Italus de Tarant. C. X. p. 41.* sanguinis coagulationem distinguat in universalem febrium malignarum & particularem alicujus visceris e. g. in apoplexia cerebri. Quæ curiosa differentia pariter in phrenitide locum habet, ita ut aliquando tantum particularis sit, nonnunquam huic etiam universalis jungatur. Quæ res solidissimum jacet fundamentum, in hoc morbo sanguinis missiones tempestivas & intempestivas distinguendi, sicut infra hæc fusius dilucidabuntur.

§. XI. Ordo jam quidem posceret, causas procatarticas & occasionales phrenitidis huic pathologiæ Hippocraticæ per consonantiam adaptare. Neque minus res postulare videtur, ut ex semioticæ fontibus, scilicet symptomatum solito concursu, pulsu & urina, secundum regulas logico-medicas, incomparabili acumine ac dexteritate à *Baglivo* in praxi me-

dica exornatas, firmitatem ipsi completam conciliare. Quo-
modo per signa declarare liceret, quando motus naturæ febrilis in se quidem laudabilis symptomaticus excederet, aut quando spontaneus sufficeret aut etiam minor, quam debeat, foret adjuvandus. Num scilicet, ut *cum eodem L. II. Pr. C. X. §. VI. p. 239.* loquar, *sanguis tanto motu præditus sit in hoc vel illo ægroto, quanto requiratur ad despumationes præcipitationesque materiæ morbosæ (coctiones scilicet ac evacuationes criticas Hippocrati dictas) tempore suo peragenda, per vias naturæ accommodatas, sudorem, urinam & secessum.* Etenim cui bono secundum *Sydenham. de morb. ac. S. I. C. IV. p. 31. & Bagl. l. c. p. 240. C. IX. §. V. p. 233. C. XII. §. IV. p. 255.* hoc in momento prudentia medica, tota febribus medendi, collocatur; signa vero prætermittuntur, quibus occasio præceps auxilii cujusdam tempestivi aut intempestivi dignoscitur.

§. XII. Haud minoris quoque utilitatis foret, *Baglivo etiam L. II. Pr. Med. C. IX. §. V. p. 218.* innuente *per acutam prognosin, mox in principio, secundum aphorismos Hipp. prævidere, sub qua remotissima minima & adhuc vulgo insensibili specie delirium jam illudat, perfrigerationes ac convulsiones portendantur, quo naturæ, adhuc tantis malis pari, medicus in tempore succurrens, morbos illos in tenerrima herba sua mox opprimat & eradicet.* Hac ratione tanquam e specula is prospiciet, sanguinis motum febrilem parem aut imparem fore, moxq; in febris principio dignoscet, num sanguinis missiones utiles sint aut necessariae; an vero nullus tum locus iisdem concedatur. Sæpius enim posthæc occasio calva. Verum enimvero quantumvis hæc singula dilucidandi copia jam in promptu sit, attamen cum horum omnium difficultates longius omnino se diffundant, quam ut, imposta mihi, dissertationis hujus angustia admittat, ad aliam hæc jam sunt reservanda, quam de sudorum in phrenitide crisi per diaphoretica imitanda, si Deus vitam & sanitatem dederit, apud animum meum elucubrare decrevi.

Indicationes Venæ sectionis in phrenitide tempestivas excutit.

§. I.

RECTissime Baglivus *de Tarant. C. VII. p. 25.* inculcat, *tavan-*
tulinum, ac malignarum aque febrium, venenum præcipuam se-
dem in liquido nervorum, seu spiritibus animalibus, figere, non
tamen antecedentem ipsius sanguinis indispositionem excluden-
do. Quæ pathologia, ut præcedentia exponunt, in phreniti-
dem eo magis convenit, quod in ea delirio febris simul acuta,
jungatur; quam non solum cruoris diathesi præternaturali, sed
æque ac fortasse magis, spirituum animalium p. n. confusio-
& perturbationi semper deberi, quæ evincant, argumenta plura
mihi suppetunt; His etenim potius archei Helmontiani sparta
deferenda videtur. Quo fundamento posito, indicationes
phrenitidis sunt eadem fere, quas convulsiones ac epilepsiæ
sibi vindicant; harumque primaria efflagitat, ut spirituum a-
nimalium violentus confususque motus sedetur & ipsi a detur-
patione copulaque hostili purgentur; cui præ aliis sulphura,
sedativa mineralium, à Paracelso & Helmontio digne laudata,
quævisque antispasmodica satisfaciunt. Secundaria vero phre-
nitidis indicatio postulat, ut cruori circulus suus naturalis con-
servetur, restituatur, & ab obstructionibus coagulationibusque
omnibus, tam particularibus, quam etiam universalibus libere-
tur, à qua venæ sectio in phrenitide partim indicatur, partim
prohibetur. Cum vero dissertatio hæc nostra, tanquam pensum
suum conficiendum, tantum venæ sectionis auxilium suscepe-
rit, aliis missis, illi negotio me mox accingam.

§. II. Ne igitur hoc auxilium, subinde nobilissimum, peni-
tus in phrenitide, à me, ut Helmontiano præjudicio deluso, re-
jici videatur, simul quasi objectionis loco, illius usus tempesti-
vus & indicationes jam comode præmittentur. Quando au-
tem supra demonstratum fuit, deliriorum phreniticorum caus-
as antecedentes esse vasorum sanguiferorum obstructiones, &

ab his oriundas, partim inflammationes, quæ alias etiam pleuritides, peripneumonias anginasque caussantur, partim hyperemetos cerebri varicosos, qui alias quoque capitis dolores, sopores, epilepsias, apoplexias, paralysesque inferunt, ab his singulis validissimum analogismum ducere, & eodem de phrenitide argumentari licebit: In quibus autem omnibus, ut & in deliriis febrilibus venæ sectiones utiles ac subinde necessarias esse, & recentium summorum medicorum observationes testantur, & ipse Hippocrates fatetur, ac ejusdem ægroti loquuntur; inter quos maxime notabilis est *L. III. S. III. Aegr. VIII. Vol. I. p. 735. Anaxion pleuriticus, qui VI. die delirus erat, VII. dolorose habebat, VIII. cubiti vena secta sanguis effluebat multus, velut debebat, neque ulterius delirasse, sed tandem convaluisset legitur.*

§. III. Hippocrates deinde ipse *de arte XXII. Vol. I. p. 13. naturam ipsam, stimulatam & impulsam, artis peritis facienda demonstrare*, docet, ut igitur evacuationes criticas, spontaneas & laudabiles, medicus auxiliis suis maxime debeat imitari, monente etiam *S. I. aph. II. Vol. I. p. 68. Quidni ergo is etiam in phrenitide criticas hæmorrhagias missione sanguinis æmuletur?* quas iterum atque iterum maxime salutares in genere in omnibus febribus idem prædicat, *S. IV. aph. LXXIV. Vol. I. p. 90. de Humor. XI. p. 327. de Iudic. X. 4. p. 445. L. VI. Epid. S. IV. 3. p. 807. item de Iudic. XI. 2. p. 445. Coac. I. 213. p. 533. Præsertim vero in variis capitis affectibus doloribus, vertigine, convulsionibus, ipsis auris doloribus (sicut in ipso Halicarnassensi, inflammationem internam significantibus) has crises proficuas testatur *Coac. II. 58. 69. p. 538. L. IV. Epidem. XVII. p. 754. quinimo in ipsis deliriis febrilibus & phrenitide, ipsamque minante, surditate eas salutares declarat de Iudic. XI. II. p. 486. Coac I. 170. p. 530. 184. p. 531. II. 70. p. 538. 103. p. 540. Quibus aphorismis etiam varii ejusdem ægroti respondent e.g. L. I. Epid. S. III. Aegr. VII. Vol. I. p. 679. Mero. L. III. Epid. S. III. Aegr. VII. p. 734. IX. p. 736. Heropythus. Aegr. XII. pag. 738. illud monstrum criticum virginis in Larissa. L. VI. Epid. S. VI. 39. pag. 813. Plinthus.**

§. IV. Hippocrates igitur *de Vict. acut. XXXVII. Vol. II. p.*

299. & LII. 3. p. 311. ubi hoc auxilium venæ sectionis commenda-
 dat, ejus rationem inire jubet *juxta egroti habitum*, si scilicet ple-
 thoricus & crassus is sit. Qualem S. I. aph. III. Vol. I. pag. 68. ad
 summum progressum, neque tarde solvendum esse præcipit, quod com-
 modissime fit sanguinis missione & venæ sectione. Signis hu-
 jus ibidem jungit *colorem*, sc. rubicundum & maxime faciei, ut-
 pote, propter plethoram, quoque hæmorrhagias laudabiles si-
 gnificantem. Nam *secundum* L. VI. Epid. S. VI 34. Vol. I. p. 813. *Qui-
 bus sanguis multus stuit e naribus, qui quidem nullos colores habent, his
 parum prodest. Quibus vero colores rubicundi, non similiter. Et qui-
 bus capita sunt, que facile tolerant, prodest, quibus secus non. Confer his
 L. I. Præd. XX. Vol. I. p. 483. L. II. Præd. XXXVI. 5. p. 515. XL. 9.
 p. 517. Coac. I. 110. p. 528. 180. 184. p. 531. L. IV. Epid. XVII. 11. p. 754. L. VI.
 Epid. S. II. 28. p. 800. Quo casu secundum L. II. Epid. S. I. 56. Vol. I.
 p. 688. Sanguinis eruptiones largæ ex naribus plerumque liberant, velut
 Heragora, quod medici non animadvertunt. Duobus vero his ple-
 thoræ signis plura adhuc addantur sc. venarum turgescencia, æ-
 tas commoda, victus largus, præsertim potationes vini aut ce-
 revisiarum crassarum.*

§. IV. Quorum ergo autem adiiicitur, sicut in universa medici-
 na, ita quoq; in semiotica & hic unici signi, tanquam testis sin-
 gularis, nullum esse pondus, sed votorum quasi pluralitatem
 concludere. Quomodo, monente Hippocrate, *Coac. II. 112. p.
 540. circa faciem color bonus non semper plethoram, sed subinde
 stercorea vetusta subesse, significat. E contrario pulsus quidem
 fortis etiam plethoræ signis annumeratur, nihilominus, ceteris
 paribus, is debilis haud raro plethoræ majus est signum; quan-
 do scilicet arteriæ adeo sanguine turgent, ut, circulatione len-
 tiori, pulsus vix micent. Qui casus alias virium oppressarum
 vocari solent, quod, venæ sectione cruore superfluo dempto,
 arteriæ facilius & liberius micent, pulsusque exurgat, quod cir-
 culatio vegetior & vividior evadat. Horum exemplum lucu-
 lentum affert *Bonet. in An. Pract. f. 467. & observationibus ana-
 tomicis confirmat f. 652. 674. Exemplo simili rem hanc quon-
 dam anno 1675. mense Febuario mihi declarabat Xendochii**

Cizensis famulus rusticus, 30. circiter annorum, cui, pleuritide dorsali laboranti, recensente L.J. Ann.Pr. Obs. V. à venæ sectione d. VII. pulsus & venæ in manibus magis resurgebant, & sudor, antea nullis medicamentis provocandus, juxta euphoriam & dolorum levamen, crisin salutarem & perfectam d. XI. ferebat.

§. VI. In hujusmodi ergo plethoræ casibus, haud minus phrenitide ægros vexante, missio sanguinis, & ea quidem larga, non utilis solum, sed & necessaria habetur. Primum enim propter vasorum nimiam plenitudinem, motus sanguinis internus, fermentationi analogus, inhibetur, neque sanguinis hinc acor temperari & coqui, neque coagulatio vinci & resolvi valet. Qui motus fermentativus cum omnium crisium autor merito a *Bagl. L. II. Pr. C. XII. §. I. p. 252.* & a *Sydenham. de morb. acut. S. I. C. IV. p. 27. 29.* agnoscatur, is, cohibitus, secretionem fæcum quasi suarum febrilium denegat, unde crudi humores non concoqui, neque sudores laudabiles critici promoveri possunt. Haud secus ac liquores fermentantes omnes, arctiore spatio coërciti, fermentationem suam neque absolvere, neque acorem exuere, neque fæces suas deponere, neque limpinitatem sibi conciliare valent; cujusmodi phænomena in crudis turbatis urinis, subjugalibus alias dictis, sæpius phreniticorum, ut & Halicarnassensis, observari solent.

§. VII. Eo minus autem motus hic cruoris fermentativus laudabiliter perficitur, quod propter vasorum plenitudinem, simul ejusdem progressivus motus circularis, illum quam maxime ac potissimum promovens, sufflaminetur; a quo, difficiliore tardioreque, etiam ejusdem congelascentia non imminuitur, sed increfcit. Etenim, *docente Hipp. de flat. XX. 10. Vol. I. p. 411.* propter languidiores ejusdem meatus sanguis infrigidatur & coagulatur; sicut per somni phænomena pariter *Willis. de an. brut. P. I. C. XVI. p. 229.* pluribus declarat. E contrario *Hipp. L. II. de diet. XLV. 15. Vol. I. p. 238.* Calefacto, inquit, sanguine, celerem circuitum, faciunt ea, que in corpore sunt, & tum reliquum corpus purgatur præ spiritu, tum quod compactum est, calefcens attenuatur, atque simul

ex carne foras sub cutem extruditur, atque hoc sudor calidus vocatur. Hoc autem excreto, & sanguis in naturalem statum restituitur, & febris remittit, & lassitudo sedatur, maxime tertia die; quæ crisis, etiam si tum febris principium haud excedat, attamen laudabilis & salutaris habetur.

§. VIII. Remisioris autem circulationis causa fit plethora, quod revera secundum *Cartesium Princip. Phil. P. II. §. XXXIII. p. 50.* In omni motu, cæteris scilicet paribus, fit circulus; verum hinc motus nullus sine vacuo quodam peragi potest, non quidem ut id omnino tale, secundum ejusdem strictiorem acceptionem fit, sed modo corpore similiter solido duroque vacuum. Nam circulus totus (sicut eandem *Tattingh. Cl. Phil. Nat. p. 125.* appposito schemate bene dilucidat) si, plenus globulis suis, non vacuum quoddam concedat, omnes necessario motus excludit. Hinc etiam si globuli plurimi una serie ponantur, ut eorundem nulli extra cancellos suos decedendi, locus pateat, ultimis autem a tergo firmus obex ponatur, motus certe omnis sistitur. Ob eandem rationem si, mole quadam opposita, lapsus aquarum præcludatur, rapida quoque flumina stagnant, & minimo sono labuntur. Hanc analogiam sanguinis etiam circulus imitatur per sua vasa; quibus adeo repletis, ut cruoris globus alter alterum vix in vacuum locum trudere possit; ille necessario stagnat, ejusdemque flumen longe lentius fertur. Accedit, quod arteriarum ἐπιπλοία repletionem nimiam labefactetur, motus spiralis arteriarum pervertatur, exindeque cordis & arteriarum systole debiliorem quoque pulsus diastolen edat; superabundante vero cruoris quantitate, venæ sectione depleta, sanguini quoque melior, circulus restituitur.

§. IX. (2) Hippocrates passim, ut supra mentio fit, venæ sectionem in morbis à vasorum sanguineorum oppilationibus, hyperemetis cerebri varicosis & inflammationibus, maxime facit; & revera hoc auxilio is vix, aut rarius, propter febres ipsas, quam potius in iisdem, propter inflammationes junctas, caute utitur. Quantumvis autem fere *Helmontio* concedam, propter easdem solas non semper necessarias esse
fan-

sanguinis missiones, ut, illis tum omisfis, artis suæ solœcismū medicus committat, sæpius tamen easdem in illis utiles esse, pleuritides, peripnevmonix anginxque medicam praxin meam luculenter docuerunt; ut haud raro una, aut semel iterata, venæ sectio non solum lateris dolorem levaverit, sed junctam quoque febrim simul jugulaverit. Quamobrem in phrenitide, pariter ut plurimum ab his ipsis causis oriunda, sanguinis missio tempestitiva optimum utilitatis fructum præbere valet. Quod vero non usu venit ob illam magis rationem, quod hoc auxilium plethoram modo simminuat, aut nimiam sanguinis incalescentiam, rarefactionem & fermentationem compescat, quo *Bagliv. L.I. Pr. C.XV. S.III. §. IV. pap. 222.* cum aliis inclinatur; qua posteriori ratione, potius coagulationem promovendo, noceret, ut ipse *L. I. Pr. C. LX. S. I. p. 56.* fateatur. Sed sanguinis missio, revellendo, vasorum oppilationes, easque inferentia coagula, quoque propellit; quibus expulsis, sanguis, pone illas stagnans, circulationi redditur, qua deinde coagulatione sua liberatur, ut idem *L.II. Pr. C. IX. S. III. p. 227.* acute proponit.

§. X. Videlicet corporum motus localis celeritas atque vis ab occurſu aut quiete obstantium determinatur & sæpius infringitur, ut ejusdem regulæ à *Cartesio Princip. Phil. P. II. § XLV. p. 59.* explanatæ, docent. Qua ratione globus elisus, quando impetum suum in alterum facit, cujus tergum alii plures roborant, leviter eundem saltem movet, difficiliusque ac sæpe vix promovet, quod motum suum in singulos sequentes dividat; Econtrario is longe facilius & violentius alium globum projicit, cujus tergum prorsus est nudum. Sic quoque flumina (quorum, ut liquorum quorumvis, minimæ particulæ non continuæ sunt, sed tantum contiguæ aggregantur) altissima minimo sono labuntur; quorum vero lapsus præceps est, violentia sua quævis obvia pervertunt & abripiunt. Quoniam in his antecedentes globuli contiguitate sua haud obstant, & sic locum, simili corpore vacuum, præbent; at secus in illis undæ undas, globique globos trudent,

dunt, & sequentes in prægressos, quasi obstantes, motum & vim suam dividunt, quanta igitur iisdem detrahitur. Eodem modo aeris motus in athmosphæra sua sæpe minimus est, ut sensibus effectu nullo se prodat; verum quanta violentia idem motum exercet, ut homines secum abripiat obstantes, quando in vas, antlia pneumatica aere, non tamen omnino, evacuatum, epistomio recluso, rursus influit; aer enim sicut aliorum corporum motibus, ita magis sibi ipsi, resistit.

§. XI. Simili modo inflammationum & hyperemetorum obstructions sanguinis missione solvuntur, non tantum plethoram minuendo, febrilemque æstum temperando; sed potius quod ex vena quadam sanguine sic depleto, proximus hujus vacuum suppleat, quod tandem in illum locum continua serie pergit, quem oppilationis obstaculum & coagulum obsidet. Cujus igitur tergum cum hoc modo non amplius cruore antecedente roboretur, sed denudetur, pone ipsum sequens, & cumulatus, fortiorique arteriæ systole adjutus, illud longe majori, ac tum sufficiente, vi propellere, sicque circulationi reddere valet; unde, stagnatione sublata, facilius resolvitur, tenuiores particule sylvestres sudoribus eliminantur, crassiores vero per urinam excernuntur, cujus sedimentum crisi laudabili cinabarinum, obscuriusve rubrum exhibent. Qua ratione auxilium hoc pleuriticos dolores ut plurimum, & phreniticos ac paraplecticos hyperemos subinde levare solet, non primario febrem ejusque calorem deprimentido, sed obstructions referando; quocirca secundum Hipp. *Coac.* III. 343. p. 570. in illis intempestiva venæ sectio haud raro lædit, ut agri putantes se melius habere, moriantur, velut ad oculum demonstrant observationes in *Bon. An. Pr. f. 1. 6. 42. 506. 1445. confer etiam ibid. f. 516. 568. 1446.*

§. XII. Quapropter venæ sectio magis locum habet in phrenitide primaria, quam febris quasi symptomatica comitatur, quam in secundaria cum febre essentiali. Etenim, quantumvis in illa febris non nudum sit symptoma, sicut in febribus hæcticis, sed jam illa corruptio sanguinis massæ toti com-

municari cœperit, unde morbus acutus ejusdem circulationem turbet; febres tamen tales ab obstructione, cruoris stagnatione, inflammationibus & hyperemetis cerebri, tanquam morbo primario & fere causa continente dependent, ut eodem sublato, maxime in principio, ut plurimum mox tollantur. Quomodo Hipp. L. I. Epid. S. III. Aegr. VI. Vol. I. p. 678. Cleonactidi, quem, caput ab initio dolentem, febris corripiebat erroneo modo, sanguis ex utrusque naribus erumpere capit usque ad judicationem & L. II. de morb. XVI. Vol. II. p. 48. in simili capitis dolore & febre sanguinis missio commendatur: Haud minus idem L. II. Epid. S. V. 13. p. 706. In capitis lesionibus, si ejusdem os fuerit confractum, venas secare, jubet. Etenim vix dici potest, quantum venæ sectio tempeſtiva capitis dolores, a finuum cerebri obstructionibus oriundos, & ut plurimum phrenitidum harum prodromos, levet solvatq;. Adeoque, ceteris paribus, capite graviter læso, omiſſa venæ sectio negligentiam inferre videtur, quæ alias homicidium, vulneris non lethalis excusatione, defendit, præſertim cum tum, docente, Wepfero de aplex. p. 223. tempeſtive adhibita, trepanationem, ſupplere poſſit. Quanquam, ſi ſanguis, ut ille quidem docet, vere ſit extravasatus, de hoc dubitem; talis enim vix in vaſa reſorbetur, oſtendentibus id obſervationibus in Bon. An. Pr. ſ. 1560 1565. & Loſſ. L. I. Obſ. I. p. 2.

§. XIII. (3) Indicationes in praxi medica offenduntur, sanguinis miſſionem urgentes, quæ auxilium hoc etiam cum temeritate quadam in uſum trahendum non tantum admittunt, ſed penitus imponunt. Nam Celſo L. III. C. XVIII. p. 150. inculcante, multa in præcipiti periculo recte ſunt, alias omittenda. & Riolanus encbirid. L. III. C. IV. hortatur medicos, ut tum dubiam ſalutem certa deſperatione potiorem habeant, cum ſatius ſit anceps experiri remedium, quam nullum, ubi nulla ſpes ſalutis ſit, niſi ex machina Deus aſſuſerit. Haud minus Marchett. Obſ. Chir. XIV. monet, cum alioqui niſi adhibito remedio cita mors immineat, præſtare, ex Celſo, anceps experiri remedium, quam nullum, impiumque eſſe, agrum, remediis deſtitutum, relinquere. Quales indicationes ſanguinis miſſio-

missionis nonnunquam, etiamsi non propter ipsam phrenitidem, tamen eadem comitante, aut timenda, occurrunt, ut ea, metu, alias certissime imminentis, mortis periculi urgeatur, utpote quæ illam omiffam non potest non sequi. Adeoque, quantumvis alia prohibentia e contrario ejusdem usui reclamant, spemque juvaminis tantum admodum dubiam relinquunt; attamen horum ratio ab indubitabili desperatione vincitur & præponderatur. Iccirco huc etiam quadrat monitum illud *Tulpii*, qui *L. II. C. I. p. 103.* *Vita hæc vada*, inquit, *o medice, satius quippe est prudenter vitam prorogare, quam timide mortem maturare. Improvida namque sollicitudo est adeo severitia, non lenitas, nedum securitas, sed speciosa temeritas. Secunda itaque vena cuicumque ætati ac sexui, maxime si consent vires, & auxilium hoc exposcat imperiose inevitabilis necessitas.*

§. XIV. Indicationem hujusmodi proponit Hipp. (1) *L. I. Præd. XXI. p. 484.* dicens: *Quæ larga, violenta, multa ex naribus fluxerunt, aliquando ad convulsiones adducunt, vena sectio solvit. Quomodo Diemerbr. L. III. C. X. p. 238.* Hæmorrhagias in peste Noviomagensi admodum periculosas & necessario quam citissime sistendas fuisse, scribit. *Quando igitur, aliis frustra tentatis, in desperata re ad desperatum auxilium concurrisset, nempe ad vena sectionem, per quam tamen neminem servatum vidisset. Sicut hist. LXXX. simili exemplo probat.* Verum hæc ipsi pestilenti feбри, propter supremum malignitatis gradum, sunt singularia; ut in febribus reliquis, etiam malignis, sed minori gradu, cautela illa Hippocratis de vena secanda omnino locum habeat. Quanquam fatear, in febribus me nondum hanc indicationem adeo urfisse, ut ad hoc extremum auxilium mihi fuerit confugiendum; sed tum semper, & aliquoties, amuletum illud bufonis, ex collo suspensum, satisfecit, cujus *Willis. de febr. C. XV. p. 266.* fidem facit. *Quantæ virtutis etiam lapidem quendam rubri coloris, fortasse Jaspidem fuisse, Diemerbr. l. c. asseverat.*

§. XV. (2) Hipp. *Coac. III. 54. p. 533.* *Fluxiones*, inquit: *ex naribus large, per vim suppressæ, quandoque convulsiones provocant,*

vena sectio solvit. Nam secundum *L. II. Epid. S. I. 56. Vol. I. pag. 688.* Sanguinis eruptiones larga ex naribus plerunque liberant, velut Heragora, quod medici non animadverterunt. Adeoque secundum antecedentem paragraphum scillam medicus vitet, sed ne secundum hunc in charybdin incidat; & cavendum est, ne in largioribus hæmorrhagiis, præsertim salutaribus citius ad auxilium venæ sectionis confugiatur, quo eadem supprimantur; quod æque secundum priorem aphorismum in peste quadã Gallica nocuisse, ex aliis scriptoribus Diemerbr. l. c. addit. Nihilominus quod si salutare hæmorrhagiæ, etiam largiores, imprudentia quadam asstantium, sicut in Heragoræ, fuerint suppressæ, omnino optimum erit auxilium, venæ sectione naturam imitari, & sanguinis profluxi defectum artificiali missione supplere. Eadem ratio est, si sanguinis nimia turgescencia caput obruit, v. g. ut ex arteriæ cujusdam ruptura & insanabili cruoris extravasatione apoplexiam minetur. Cujusmodi exemplum *Hipp. L. V. Epid. XXXI. Vol. I. p. 792.* de Phœnice quodam, cui caput adeo intumuerat, hinc *vena sectio proderat & Tulp. L. I. C. XXXI. p. 262.* de alio adducit. Hujus classis etiam esse videtur illa integra constitutio epidemica, de qua *Riv. Pr. L. XVII. C. I. f. 547.* testatur, quod in eadem inimitabili ratione in febre maligna d. XI. cum parotidibus necessario fuerit vena secanda, alias ægri hujus prætermissionem morte indubitata luisent.

§. XVI. Quibus plures adhuc casus e. g. anginæ aut peripneumonix comitantium, & metu certæ suffocationis terrentium, accenseantur, in quibus etiam hoc auxilium, alias ommittendum urgetur. Quomodo, referente *L. VI. Annal. Pr. f. 597.* An. 1699. mense decembri, secundum constitutionem illam epidemicam opificis cujusdam uxor hic Halæ ex horrore febricitabat, d. III. & IV. copiosus sanguis e naribus absque levamine profluxerat. Die V. circiter ego, demum rogatus, offendebam eandem 6. mens. gravidam, alvo 5. dies occlusa, petechiis jam apparentibus; caput atrociter dolere cœperat, oculi rubicundi lucem fugere, aures sonitus fatigare, quæ juxta suf-

focationem angina intentabat. Mox igitur ex vena brachii sanguis ad uncias 4. mittebatur; quo auxilio tamen neq; criticus sudor turbabatur, neque vires pulsusq; debilitabantur, sed symptomata singula levabantur, neque petechia: disparebant. Quoniam vero dolor anginosus non penitus remiserat, nasutus balneator consilio suo d. VII. ex venis raninis adhuc sanguinis uncias ij. vel iij. miserat, sine nocumento, ut videbatur; nam exinde angina capitisque dolor adhuc magis remiserant. Alvo adhuc obstructa, petechiisque jam fere disparentibus, enemate alvus fuerat aperta, cumque alvus minorem copiam exonerasset, balneator iterato acrius enema injecerat; sed hinc d. X. abortierat lochiisque paucis purgabatur; vigilans brevia deliria, sed tristia, subinde miscebat, d. XX. alvus faeculenta copiosa dejecerat, & d. XXIV. perfecte judicabatur.

CAP. V.

Contraindicationes, V. S. intempestivam arguentes opponit.

§. I.

ANtecedenti capite tot indicationes sanguinis missionem, in phrenitide utilem necessariamque, probarunt, ut Hippocratem æmulationis insimulare videantur, quod pro more medicorum, Mnesimachum, æmulum forte suum, de hoc auxilio intempestivo in Halicarnassensi castigavit. Verum Hippocratem de hoc vitio purgat, quod alias etiam *de signif. vite & mortis V. 6. Vol. I. p. 425.* expresse hoc auxilium in phrenitide his reprobet: *Si luna fuerit in geminis, una cum Sole & M. arte, hæc erit acutissima agritudo, lacrymabit ei oculus, pervenietque in phrenesin. Et apparent illi ante oculos diversa phantasmata & imagines horribiles, ejusque pulsus erit profundus, adeo ut fere non inveniatur & capite dolebit. Tum ergo vena non est illi secanda.* Librum hunc quasi apocryphum confirmat *L. V. Epid. S. II. 52. Vol. I. p. 693.* Lycia, cui febris, adque humerum dolores superveniebant, vena in cubito secabatur & saliebat quidem sæpe, hinc

vero spiritus duplicabatur, mente monebatur, contegebatur (propter corporis perfrigerationem) mortua est. Quamobrem L. III. Epid. S. III. Aegr. XIII. XIV. XV. XVI. p. 739. in, expresse ipsi nominatis, phreniticis auxilium hoc omisit, quam rectissime.

§. II. Venæ sectionem etiam, non ut vulgus sibi persuadet, phrenitidem semper & necessario præcavere, sed sæpius eidem lethali ansam dare, plurimæ demonstrant observationes. in Bon. An. Pr. f. 6. 48. 166. 160. 169. 170. 173. 264. 506. 1445. 1446. 1460. 1468. Will. de an. Brut. P. II. C. II. p. 285. 286. River. Obs. Comm. II. fol. 669. Quibus meam quoque subjungo experientiam; referente L. IV. Annal. f. 156. Adolescentis 18. ann. aures sonitus fatigaverat, IV. die is delirare cœperat, sanguis ex cubito dextro unc. 4. mittebatur; cum diei V. levamine; delirio autem d. VI. repetente, sanguis ex sinistro pede iterum mittebatur, sed id æque noctu fatigarat, superveniebant sudores frigidi, profluvium urinæ involuntarium, subsultus musculorum, in soporoso potus cum strepitu descendebat; quanquam bubone parvo ingvinali d. XIV. difficulter erumpente, & d. XXI. sudoribus magis judicabatur. ibid. f. 167. Portitor, quadragenarius circiter, febre oppressus, sanguinem primo e mediana, hinc ex raninis miserat, d. X. (ut cum Hipp. L. I. Præd. IV. 10. p. 473. loquar) voce destituebatur, verum sentiens, hac aphonia sine ratione critica soluta, d. XIV. XV. XVI. furebat, quanquam deinde reconvaluerit & adhuc vivat. Refer. L. III. Ann. f. 199. mense Augusti Anno 1679. Equarius, quadratus & crassi corporis, ex tractu acuto, pleuropneumonia laborare cœperat, hinc delirio superveniente, d. XI. sanguinem ex brachio miserat, d. XII. injecto enemate, rigor vehemens cum perfrigeratione furorem & d. XIII. mortem ferebat. ref. L. IV. f. 718. Anno 1694. Naumburg. opifex Latinus, scil. Germanus caussidicus, febris principia sentiens, venæ sectione purganteque usus fuerat, d. III. circiter larga hæmorrhagia caput allevaverat, d. V. petechiæ erumpebant, quibus d. V. ob denudationem recurrentibus, cum sudore frigido delirabat, brevi que moriebatur. ib. f. 485. mense Febr. 1695. Junior advocatus ex horrore febricitans, anxium se jactabat, d. V. sanguinem

gvinem miserat, d. VII. cum perfrigeratione delirare cœperat, d. VIII. totus frigidus furebat, d. IX. obibat. *refer. L. IX. Annal. f. 505.* Anno 1702. mense Augusto, juveni aurifabro Halensi alvus fluxa fuerat, hinc febrem horror junxerat, medici Galli consilio, sangvinem copiosum prius ex brachii, deinde pedis, vena miserat, sed hinc cum perfrigeratione deliranti, d. VIII. aut IX. mors superveniebat.

§. III. E contrario, *refer. L. II. Ann. Pr. f. 503.* Anno 1678. mense octobri artis pharmaceuticæ discipulus, 20. circiter ann. per febrem cum alvi fluxu dies multos delirabat, & tamen, ommissa V. S. reconvalescebat. *Refer. L. VI. Annal. fol. 304.* Anno 1699. mense Junio servus equarius in febre petechiali ferociter delirabat, ommissa V. S. reconvalescebat. *Ref. L. X. Annal. f. 334. Anno 1704.* opifex juvenis pleuriticus, jam d. IV. & V. noctu admodum ab insomniis turbulentis delirisque fatigatus fuerat, ommissa V. S. brevi reconvalescebat. *ref. L. XI. Annal. Pr. fol. 157.* Anno 1705. mense Aprili J. U. Licentiatus Halensis 30. circiter annorum, ex horrore febricitabat, capite quoque dolente, cum lachrymis involuntariis oculi lucem fugiebant. d. III. & IV. noctu somnum insomnia delira turbaverant, calor erat tenuis, pulsusque debilis, ac dolor, quasi punctorius ab aciculis, digitos tantum alterius manus exercebat, in quibus etiam solis d. VII. purpura, juxta crisin sudoris laudabilem, apparebat, quomodo, prætermissa venæ sectione, reconvalescebat.

§. IV. Quamobrem probe notetur, quod in medicina auxiliis medicis suæ sint indicationes, sed etiam contraindicationes, quæ illa prohibeant, ut medicus has invicem sedulo conferat & expendat. Etenim *Hipp. de morb. virg. III. Vol. II. p. 337. Ceterum curatio, inquit, ut ex hoc vel illo morbo liberentur agri, est sanguinis detractio, si nihil fuerit, quod impediatur. & L. VI. Epid. S. III. 17. Vol. I. p. 806. Convenit quibusdam sanguinem detrabere tempestive in talibus. In aliis autem, velut in his, non convenit. Impedimentum tempus anni &c. & exinde ib. S. II. 10. p. 799. bene ponderare jubet, ne temere detrabatur sanguis. Est igitur primum, in phrenitide venæ sectionem prohibens, Hippocrati febris, scilicet in*
se

se spectata, sine plethora aut inflammatione junctis. Qua ratione de Vict. acut. XXXVII. Vol. II. pag. 299. In aponia epileptica, laudat quidem eandem, sed si sano illa fiat, absq; manifesta aut alia forti causa; qualis etiam febris habetur; nam L. II. Epid. S. II. 21. Vol. I. p. 707. in aponia venam secare non admittit, nisi sit ea sine febre. Item ib. 13. p. 706. In capitis lesionibus venas secare, jubet, si non aeger febricitet. Sic enim secundum Coac. II. 183. p. 544. In febre acuta cum aponis perniciosissime habent, quibus sanguis ex naribus fluxit.

§. V. Etenim hæmorrhagiæ, more singularum evacuati-
onum criticarum, sæpe quidem sunt salutares, sed sæpius eti-
am symptomaticæ, certissimamque perniciem, & quidem æque
in phrenitide, portendunt. Quomodo, docente Hippocrate,
Coac. III. 137. p. 542. Qui calores in febris ad tactum non adurentes
habent, phrenitici sunt & NB. magis, si sanguis fluxerit, L. I. Præd.
XVIII. 6. Vol. I. p. 483. Coac. III. 34. p. 552. Post sanguinis eruptionem
nigrorum per alvum transitus malus est. Prava sunt etiam valde ru-
bra. Num vero d. IV. hæc sanguinis eruptio contingit? Soporosi ex
his convulsione moriuntur, num nigris prægressis & ventre tumefacto?
L. II. Præd. XXII. 12. p. 504. optimum est neque febrere eum, qui ulcus
(ab externa læsione) in capite habet, neque sanguinem insuper ipsi e-
rupisse, nisi fiat in principio & modico tempore. Confer. L. I. Præd. XX.
3. p. 484. Coac. II. 55. pag. 538. I. 127. pag. 528. III. 39. 44. p. 552. VI.
50. p. 586. Quomodo L. III. Epid. S. II. Aegr. XII. p. 721. Puerpe-
ra in mendacium foro d. VII. frigidum sudorem per totum sudavit,
parum mente mota est, d. XIV. sanguis effluxit per nares, mortua est.
L. IV. Epid. X. 12. Vol. I. p. 749. Servus in extrema caupona sangui-
nem multum ex naribus effudit, multa statim nugabatur, & sine dubio
mortuus est. Confer etiam L. III. Epid. S. I. Aegr. III. p. 714. In Deal-
cis horto decumbentem. L. IV. Epid. VIII. 8. p. 748. Adolescentem pere-
grinum. & L. VII. Epid. XV. p. 840. Theodori uxorem.

§. VI. His equidem repugnat, quod ipse Hipp. de vict. acut.
XXXV. Vol. II. p. 298. in morbis acutis in genere & in specie in causis,
seu febris ardentibus jubet venam secare, si vehemens appareat
morbus. Verum si locus ille curatius legatur, relegaturque,
facile

facile deprehenderetur, fragmentum ibi latere & omissam esse, particulam negativam, ut potius sensus sit hic: *in morbis acutis venam secaris, si* (velut ibid. XXXVI. 5. p. 299. legitur non magis) fuerit morbus & vehemens, & ipsum habentes in etatis vigore fuerint, & aliquis alius ex pleuriticis (seu inflammatoriis) morbis jungatur; videntur autem per morbi vehementiam symptomata, malignitatem significantia, ibidem intelligi. Quapropter, notandum est, ut jam superius monetur, Hippocratem, phrenitidem magis de ea de secundaria intelligere, quæ febrili essentiali, & rarius quidem in principio, supervenit, simulque febris malignitatem, omnibus scriptoribus illud inculcantibus, significat, ac fere semper malæ judicationi & febrili motui minori debetur.

§. VII. Quæ vero cum grano salis accipiantur, ut quidem febris universa, per singula quatuor ejusdem tempora, sanguinis missionem prohibeat; attamen pro diverso gradu valeat; ita ut magis in augmento, maxime in statu, minus in declinatione, minime vero in principio, auxilii hujus solitis indicationibus febris se opponat. Etenim, *secundum Hipp. de vict. acut. XXXVIII. 2. Vol. II. p. 300. in epilepsis & paraplegiis venam secare statim oportet ab initio, elevatis adhuc omnibus spiritibus affligentibus & fluxionibus; facilius enim tum auxilium admittunt, & resectis viribus & consideratis judicationibus. &c. Quippe confer S. II. aph. XXIX. Vol. I. p. 74. & L. I. de morb. X. 59. Vol. II. p. 13. Hinc de affect. II. 9. 16. 20. p. 163. Propter dolores (morbosque) capitis prodest quidem, si sanguis fuerit detractus; sed aegrotos considerare oportet, statim in constitutionis morborum principio, & quare opus habeant, & quales sint; omissa autem principio, periculum est, ne magis delinquas, quam successum consequaris. Optime igitur Baglivus L. I. Prax. C. IX. S. II. p. 56. in febrium principio sanguinem mittere, svadet; & Willis. de an. brut. P. II. C. X. pag. 430. cum febris & phrenitis σύγχεονα sint, phlebotomiam non omitti vult, sed contra, sicut idem C. IV. pag. 317. de comate docet; Quod si morbus phreniticus affectibus aliis (& in statu febrili) superveniens, cuiuspiam, corpore jam plurimum attrito, sanguine vitiatò aut valde depauperato, acciderit, de sangui-*

nis missione serio ante deliberare, quin etiam ab iisdem ut plurimum abstinere, oportet.

§. VIII. Quantumvis autem auxilium hoc in phrenitidum primariarum febribus secundariis & quasi symptomaticis magis, quam essentialibus secundariarum admittatur; attamen, diverso quidem gradu, ceteris paribus, neque hæ posteriores venæ sectionem omnino prohibent. Quomodo *Loff. L. I. Obs. XXV. p. 70.* scribit, cum sibi ipsi erysipelas post horrorem & delirium febrem (pro morbi genio tum essentialem) attulisset & caput in singula hora momenta magis magisque intumisset, sanguinis uncias 8. non sine insigni commodo suo se detraxisse. Simili modo, refer. *L. VI. Annal. Pr. f. 595.* Anno 1699. mense decembri in epidemica constitutione, fere maligna, erysipelatis, cum illud Xenodochii Halensis famuli faciem caputque totum inflaret, oculisque periculum minaretur, venæ sectio, juxta sudorifera, maxime proderat. Idem *C. III. §. V.* de Camerarii Naumburgensis filia, robusta & plethorica supra quoque recensetur.

§. IX. Quinimo subinde in febrium, paulo maligniorum, principiis caute, ceteris paribus, sanguinis missio locum habet. Quomodo in variolis & morbillis Mayerne, Riverius, Ballonius, Willisius, Diemerbroccius, Sydenhamius, eandem profuisse, sua experientia testantur. Quantumvis autem mihi nondum licuerit, proprium facere hujus rei experimentum; itinerarium tamen meum medicum loquitur, anno 1674. Noribergæ D. Christianum Halbach, ejusdem Reipublicæ Physicum ordinarium & practicum celeberrimum, mihi fidem fecisse, se tum in virgine aulica Marchionis Brandenburg. Onolsbachensis, ibidem commorata, venam secandam curasse, quasi ea synocho simplici laborasset; nihilominus hinc variolas æque facile erupisse, ac feliciter superatas fuisse. Ut adeo neque nostrum, clima Transalpinum & septentrionale hoc auxilio in iisdem penitus interdicit; magis tamen illud in principio, quam in statu, admitterem, multo minus tam iteratum, nisi fortassis propter suffocationem anginae aut peripneumoniae urgeatur; cujusmodi casus notabiles proponit *Mayerne de variolis p. 603.*

§. X. Haud aliud de febribus petechialibus moneo, quantumvis cum medicis Gallis, Morello, *Diemerbr. de peste L. III. C. X. Annat. I. p. 239.* venæ sectionem, & eam quidem ter quaterve repetitam, in febribus illis *primarium remedium, verumque alexipharmacum asserere nolim; utut Bened. Sylvat. C. I. Conf. XIV. in Bon. An. Pr. f. 1501. his experientiam suam jungat.* Sed potius hic Halæ in epidemica illarum constitutione, Anni 1700. rarissime, neque pluries in principio, sanguinem misi. Nihilominus ejusdem exceptionem recenset *L. VI. Annal. Pract. f. 374.* Anno 1699. de Halensis cujusdam opificis uxore, & ea quidem mensem circiter quintum gravida, 30. ann. cujus parentem tum febris illa epidemica jugulaverat, ejusdemque domesticos omnes gravissimè afflixerat. Huic IV. jam morbi, sed I. accessus mei, die tempora pulsabant, alterum colli latus totum dolebat, sed facies succiplena rubebat, aliaque habitum crassum plethoricumque significabant. Quapropter eidem mox ex vena brachii uncia quatuor sanguinis mittebantur, qui floridus saliebat, neque post meridiem pelliculam quasi pleuritica, sed magnam feri copiam exhibebat. Unde capitis dolor eodem die acerbiter suam remittebat, licet sequentibus subinde, capite non tam erecto, quam reclivi, repeteret; die VII. parva deliria miscebantur; die IX. eruperant petechiæ, d. XIV. sudore perfecte judicabatur, & mense decembri, novi Junio tamen solstitioque, atque præcedentis diei quadrato Martis & Mercurii, maturum edebat fœtum, quem filium meum spiritalem, adhuc alacrem, DEUS clementissime porro sospitet.

§. XI. Objiciat autem quis Italus Gallusve, vano metu Germanos ad hoc præstantissimū auxilium, etiam in augmentis statibusque febrium acutarum, trepidare, cum vel ipse *Hipp. L. III. Epid. S. III. Aegr. VIII. Vol. I. p. 735.* Anaxionis, pleuritici sui, *die VIII. certe in statu, venam secuerit & sanguis multus effluerit, velut debuerit; unde non solum delirium cessaverit, sed etiam dolor lateris se remisit.* Quamobrem *Forestus L. XVI. Obs. XIII.* septentrionalis tamen Batavus, Anaxionis hoc

exemplum, imitationis causa, ob oculos ponit, hortans medicos, ut *etiam tardius, & post IV. diem, ad pleuriticos vocati, sanguinem ipsis mittant.* Quid, quod ipse, supra C. IV. §. IV. simile pleuritici exemplum attuli, cui vena VII. die secta majorem, quam Anaxioni, euphoriam afferebat. Quæ res non solum Italos, Gallosve, sed etiam Batavos Anglosque permovit, ut pleuritides, solis, aliquoties repetis, sanguinis missionibus, & quidem feliciter, ut loquuntur eorundem observationes, curaverint. Quomodo *River. C. III. Obser. XXXIX. f. 621. puerulo 5. annorum pleuritico quatuor phlebotomias. Tulp. L. II. C. II. p. 105. octo puerperæ celebravit; imo Diemerbr. ut supra eundem citavi, in febribus petechialibus ter quaterve in uno ægroto, cum ipsius salute sanguinem se misisse, testatur.*

§. XII. Verum, ut præmittam hic illud Hippocratis *Coac. III. 29 p. 555. Sanguinis detractiones acervatas ledere; quod etiam de iteratis valet.* Peccant equidem Germani defectu sed Galli magis excessu, quos neque climatis diversitas omnino excusat. Hippocrati certe hoc genus auxilii per status febriles, maxime repetitum, fuit insolitum, imo fere rarius in principio, ut ejusdem ægroti, Græci tamen neque Septentrionales Transalpini, testari videntur; cum propter ipsius judicium difficillimum subinde præter omnem opinionem lædat, & pleuritis etiam sine hoc remedio sæpe æque feliciter curetur, testante non Helmontio solum, sed etiam *Hipp. L. VII. Epid. XXI. 25. p. 847. Cleocho & ib. XXVII. p. 852. Pissistrato;* quibus propria exempla plura subjungere possem. Neq; in Anaxione tum febris, symptomatrica tamen, quanto minus essentialis, quam potius inflammatio, multis indicationibus aliis, quas in capite antecedenti tetigi, stipata, ad sanguinis missionem induxerunt.

CAPUT VI.

Contraindicationes reliquas adjungit.

§. I.

Sanguinis missionem præterea (1) vires insufficientes, ut in
omni-

omnibus febribus, ita etiam phreniticis, validissime prohibent. Hinc Hipp. L.III. de morb. XI. Vol. II. p. 102. vel in paracynanche, venæ sectionis causa, vires validas requirit, quas de Beril. XXIV. 21. p. 641. sufficientes & de viët. acut. LXII. 5. p. 318. virium robur vocat. Quapropter etiam Willis. de an. br. P. II. C. X. p. 438. in phrenitide sedulo cavendum esse monet, nedum crebriori sanguinis missione morbum eradicare facessamus, functionem vitalem debilitemus. Hippocrates autem cautelas illas suas virium non solum de illo ipso venæ sectionis die intelligit, sed etiam monet, ut medicus prudenter, tanquam ex specula, oculis suis prognosticis, mox in febris principio prospiciat, num virium, sanguinisque robur futuro toti morbo sufficere valeat, ne in principio etiam sanguinis missio phrenitidem cavendi ergo, magis noceat, quam auxilietur. Cuius enim Prænot. I. 16. Vol. I. p. 448. à medico efflagitat, ut ex multo antea tempore ad singula consilium adhibeat & ibid. XXVI. 6. p. 470. vires signorum inter se conferendo expendat; simul impetus morborum, semper populariter grassantur, cito animadvertat, nec temporis constitutionem epidemicam ignoret. Cujus iudicii difficultatibus gravissimis quam sæpe vix exercitati practici satisfaciant & Gallorum Italorumque observationes & Germaniæ praxis quotidiana testatur.

§. II. (2) In phrenitide pars affecta, nimirum cerebrum, pondus quoddam venæ sectionis contraindicantibus addit, cum, docente Hipp. de princip. IV. 21. Vol. I. p. 114. illud sedes & metropolis sit frigidi ac glutinosi, frigidum vero congelet. Unde cerebrum affectum longe minus, quam alia viscera, frigus externum innoxie ferunt, sanguis stagnans ibi magis congelascit, facillimeque inflammationes gangrænescunt, praxi quotidiana id comprobante. Quod ipsum Ballon. L. III. Cons. I. urgens: At nosse debent, inquit, cerebrum natura esse frigidum & facile, venæ secta, refrigerescere. Qua etiam ratione in illo Helicarnassensi sanguinis missio perfrigeratione nocuisset, & loco laudabilis suppurationis putredo excellens, gangræna scilicet, lethalem phrenitidem intulisset. Galenus quidem hoc auxilium in hoc ipso morbo primum omnium & maximum, decantat,

quod plurimas indicationes expleat. Quibus præjudiciis etiam calculos suos addunt Sennertus, Riverius, Willif. Sydenhamius; eoque etiam fere Baglivus L.I. Prax. C. VIII. §. III. p.29. C. IX. S.II. p.56. S. VI. p.68. inclinare videtur, Sed ipse Galenus inculcat, sanguinem haud esse detrahendum, si tantum in cerebro sit affectio, sanguinisq; nigrescat. Adeoque ab aliorum viscerum inflammationibus, pleuritis &c. argumentatio à majori ad minus, non à minori ad majus, formari debet.

§. III. Confirmant hæc observationes anatomicæ in Bon. An. pr. legendæ. Quomodo f. 1. Mulier 20. annorum, aliquot annos capitis dolori obnoxia vixit; gravida, eodem increfcente, à venæ sectione aliquid solatii quidem percepit; sed hinc fatali die mane vultum insolitus pallor obsedit, circa meridiem lipothymica concidit. Post mortem, non obstante illa sanguinis misfione, duram matrem perreptantes, venæ, ultra modum dilatatae, nigrae & varicosæ, minimi digiti crassitiem pene æquarunt, cerebriq; superficies admodum livida (propter gangrænam) apparuit. Quantumvis autem vir πολυμαθής ατος potius phlebotomiam haud repetitam, ut mortis causam, incuset, atq; jugularium venarum apertione fatum præcaveri potuisse, confidat; attamen, salva illius existimatione, pallor ille faciei cerebrique gangræna, haud eodem mihi collineare videntur; nisi fortassis longius antea & tempestive auxilium hoc tentatum fuisset. Haud abfimilis est Obs. II. f. 4. de mercatore, in quo præter venarum hyperemeton membranæ liventes gangrænam quoque aperuerunt. Item Obs. III. f. 5. & IV. f. 6. ægrotis, in quibus capitis doloribus deliria jungebantur, sanguinis misfionem infructuosam fuisse, testantur. f. 37. Obs. LXXIII. casus matronæ, propter capitis aurisque dolorem ex cerebri abscessu, est Halicarnassensis fere similis; in hac sanguis corruptissimus detractus ne minimum quidem levavit. Haud minus à læsionibus capitis in phrenitidibus primariis sine fructu subinde tardius venæ sectionem in usum vocari, comprobant exempla ibid. f. 1566. 1575. 1590. Idem quoque me studiosus docuit, cujus historiam supra C. III. §. VI. delineavi, hunc sanguinis misfio, mox tamen
in prin-

in principio, febris quidem, sed non brevi à læsione, facta minime levabat, ut phrenitidem præcavisset.

§. IV. (3) Sanguinis missionem, etiam in phrenitide, tempus anni prohibet, sc. hyemale, docente Hipp. L. VI. Epid. S. III. 37. Vol. I. p. 807. secundum quod tamen alias de vict. acut. LII. 8. Vol. II. p. 310. æque ac secundum corporis habitum, ætatem & colorem, vel in peripneumonicis & pleuriticis affectibus, sanguinem plus & confidenter detrabere, is jubet. Nam L. I. de morb. XX. 3. Vol. II. p. 24. Differt tempus a tempore, in quo agrotant & curatio a curatione. Itaque, monente S. VI. apb. XLVII. p. 101. S. VII. apb. LIII. p. 106. Quibuscunque sanguinem de venis auferre conducit, his vere venam secare, convenit; cum, secundum S. III. apb. IX. Vol. I. p. 78. in Græcia ver fuerit saluberrimum & minus lethale. Sicut autem idem Cœnus testatur L. III. Epid. S. III. 149. p. 728. haud minus in Græcia ver in quadam constitutione fuisse gravissimum, & multos occidisse; ita propter climatis etiam diversitatem in septentrionalibus nostris regionibus aliam longe veris rationem habendam esse, certum est; adeo, ut fere id, maxime incipiens, hyemis potius referat naturam. Plures enim apud nos vere observantur illæ, quas Hipp. S. III. apb. I. Vol. I. p. 77. incusat, mutationes temporum magnæque caloris & frigoris, maxime in temporibus morbos parientes. Ut secundum apb. VIII. p. 78. in tam inconstantibus temporibus morbi fiant inconstantes, & qui difficulter judicantur. Hinc in Germania nostra, vere, præsertim ineunte, æque quidem vis dierum judicatoriorum & judicationum ipsarum observatur; sed crises evacuationum & transpositionum difficiliore minusque laudabiles frequentantur. Quapropter etiam in climate nostro venæ sectiones tum temporis nondum salutares habentur.

§. V. Quam ob rationem e contrario Hippocrates in Halicarnassensi suo, tanquam rem maximi momenti, hyemis tempus atro carbone notat; utpote quo sanguinis missio nocuisset, caputque perfrigerasset. Hoc modo angine illæ L. VI. Epid. S. VII. 1. 43. Vol. I. p. 814. 816. maxime malignæ cum febribus, in quibus venæ sectio nihil memorabile profuit, cœperunt circa
solsti-

solstitia hyberna ex frequenti australium & aquilonarium ac nivoforum transmutatione. Ballonius igitur, Gallus tamen, in *Bon. An. Pr. f. 1457.* secundum Hipp. L. III. de morb. prudentiores medicos, haud ex vulgi opinione pendentes, hortatur, ut in pleuritidibus hyemalibus vena sectionem magis omittant, in quibus eam frustra tentatam, saepe vidisset. Sic Hipp. L. VII. Epid. XVII. Vol. I. pag. 843. Polemarchi uxori hyeme anginosa vena secta est, circa V. d. dixit sibi videri aliquid (ex sanguinis coagulatione) circa cor colligi, circa d. IX. vox interceptiebatur, mortua est. Contra L. VII. Epid. XXVII. Vol. I. p. 852. omisit sanguinis missionem in Pisistrato, cui hyeme multus incidit lateris dolor (pleuriticus) & calor & tussis & excretio sanguinis spumosi & in faucibus stertebat; nihilominus circa IV. aut V. diem, sanus evasit. Rectissime igitur Baglivus de vesic. C. III. §. 1. p. 80. in pleuritidibus hyemalibus cruoris stagnationes & incipientes coagulationes solvere, inculcat, quarum ergo sanguinis missiones alias maxime dissuadet. Quæ vi analogismi, in phrenitide, propter cerebrum affectum, multo magis valent, ut etiam ostendit observatio viri cujusdam in *Bon. An. Pr. f. 48.*

§. VI. Idem nobis natura ipsa criticis suis narium hæmorrhagiis comprobatur. Hippocrates enim L. I. Epid. S. II. 10. Vol. I. p. 665. scribit de causis illius constitutionis, quod quidem ante ver cæperint, sed usque ad æquinoctium (fortassis solstitium) æstatemque duraverint, & quicumque vere ac æstate egrotare cæperint, plurimi servati, pauci vero mortui fuerint. In quibus nullum novit mortuum, si recte ipsi sanguis profluxerit. Contra ibid. 150. p. 666. Circa æquinoctium & sub hyemem causi comitati fuerunt, sed & plurimum phrenitici facti, per æstatem autem pauci. De quibus subjungit, eos multum delirasse, subfrigidis extremitatibus, neque sanguinem e naribus ulli erupisse, sed parum stillasse & VI. die cum sudore mortuos fuisse. Iterum 168. p. 697. sine dubio in constitutione æstiva, ut sequentia declarant, maxime servabantur, quibus probe sanguis ex naribus erupisset. Sed ib. 200. p. 669, sub hyemem, circa solstitium hybernum usque ad æquinoctium, cum febres illæ ardentes & phrenitides perseverassent, multi mortui ac indicationes (illæ hæmorrhagarum æstivarum) transmutate sunt, atque ib. 210. p. 670. san-

Sanguinis eruptiones cessarunt. Pariter L. III. Epid. S. III. 51. p. 724. In constitutione pestilenti cum erysipelatibus malignis ante ver cum orientibus frigoribus caesi coeperunt, itemque phrenitides; quibus neque sanguis bene erumpebat, sed de naribus stillabat. Sic L. VII. Epid. XV. Vol. I. p. 840. Theodori uxori larga sanguinis eruptio facta est hyeme, nihilominus insaniebat, septimoque die moriebatur.

§. VII. (4) Sanguinis missionem in phrenitide, ipsi admodum solennis, extremorum spontanea perfrigeratio prohibet, gravissime morbum exacerbans. Nam, docente Hipp. Coac. III. 61. p. 557. *In perfrigeratione torpida sanguinis detractio mala est, & ib. 343. p. 570. In perfrigeratione non sine febre torpidos V. S. ledit.* Cujus moniti non tantum illa est virtus, ut, perfrigeratione praesente, auxilium hoc vitetur, sed etiam ut id in ipso febrium principio fugiatur, per signa si prognostica e. g. caloris tenuis, anxiae jactationis, urinae crudae aquosae, perfrigeratio, futura in statu, portendatur. Quamobrem exactissimum judicium practicum Hippocratis ostendit, signaque sine dubio plurima, V. S. indicantia, concurrerunt L. III. Epid. in Anaxione pleuritico, quod nulla perfrigeratio fuerit subsequuta, licet in eodem jam notae prodant, hoc auxilium ipsi feбри minus profuisse.

§. II. X. E contrario L. VII. Epid. XXI. Vol. I. p. 846. *Cous in Menone, pariter pleuritico, febrem quidem agre ferente prudenter venae sectionem seposuit; quoniam urinae ab initio crudae cineris speciem referebant, id est, aquosae erant, sicut etiam extremae partes & frons, leviter frigidae permanentes, intempestivum auxilium hoc arguissent; quantumvis saltatio venarum circa tempora seu pulsus arteriarum vibrans & quasi serratus cum somnis soporosis, à vasorum internorum obstructione, hyperemeton cerebri venarum proderet.* Pari modo Hipp. sanguinis missionem consultius omisit in L. I. Epid. S. III. Aegr. II. Vol. I. p. 674. *Sileno varioloso, cum tamen jam die III. more phreniticorum, sermonibus multis, risibus cantibusque delirium suum satis aperte significaverit; sicut postea frigidi sudores & extremitates frigidae confirmarunt.* Cum autem Sydenh. de morb. acut. in praef. Hippocratem laudet, quod morbi cujuslibet phaenomena aperte tradiderit, nulla

hypothefi adscita, & in partes per vim adacta; mirandum est, quod in simili casu perfrigerationem, quoniam hypothefi suæ haud apposite quadret, prorsus silentio transmittat, cum tamen eodem sine dubio competat, ut me observatio etiam variolosi principis in Bon. An. f. 1507. confirmat. Sydenhamius Romulum hunc medicorum semper imitandum laudat; ipse tamen semper contrarius illi reclamatur, experientiamque aliam testatur; quemadmodum etiam plane contra Hippocratem casu eodem in venæ sectione cum Boneto summam salutis fiduciam habet.

§. IX. Idem iterum natura criticis suis hæmorrhagiis docet; Nam, Hipp. inculcante *Coac. ll. 137. Vol. I. p. 542. Qui febres ad tactum non adurentes habent, phrenitici sunt, & magis, si sanguis fluxerit. L. I. Præd. XVIII. s. p. 483. Coac. III. 61. p. 553. Ex naribus erumpente sanguine cum exiguis sudoribus perfrigescentia maligna & prava. L. I. Pr. XIX. s. p. 483. In judicatoriis perfrigerationibus sanguinis eruptiones fortes pessimæ sunt. XX. 3. p. 484. Quibus, ex sanguinis eruptione larga & frequenti, nigrorum multorum sit egestio, num hi multos frigidos sudores excludunt? frequenter hi aquosa mingunt. XXI. II. p. 485. Ex sanguinis eruptione rigores longi supervenire solent. Coac. III. 29. p. 552. Perfrigerationes ex sanguinis eruptionibus in diebus judicatoriis vehementes pessimæ sunt. Quomodo L. III. Epid. S. II. Aegr. XII. Vol. I. p. 721. Puerpera in mendacium foro d. VII. frigidum sudorem per totum sudavit, extrema frigida, parum mente mota est, d. XIV. sanguis per nares effluxit, mortua est. L. VII. Epid. XV. p. 840. Theodori uxori larga sanguinis eruptio facta est, d. IV. delirium breve superveniebat, d. VI. ad meridiem valde delirabat, & perfrigeratio similis erat, insana presentibus conviciabatur, post sudorem manus velut in glaciem congelata, exiliabat, vociferabatur, insaniebat, VII. die moriebat.*

§. X. E contrario animadvertitur, quod in omnibus ejusdem ægrotis, in quibus, propter sufficiens cruoris & virium robur, hæmorrhagia non perniciofa fuerit, etiam perfrigeratio non supervenerit. Sic in critico monstro *virginis in Larissa, ut vulgo habetur, VI. tamen die, tyranno in judicando, sanguis per nares fluxit, pessima certe significatione critica; quam vero solius diei reliqua laudabilium crisi signa emendabant & quidem*

dem plura; nam sanguis multus (1) large fluxit, (2) plures evacuationes concurrebant &c. secundum Hipp. *L.I. Epid. S.II. 170. p.667.* ideoque nihilominus euphoria perfrigerationem avertibat. Confer alias *L.I. Epid. S.III. Aegr.VI. p.678. Cleonaclidem. Aegr.VII. p.679. Metonem. L.III. Epid. S.III. Aegr.VII. p.734. Virginem in Abderis.* Quapropter, velut jam in *T. VII. Hal. Obs. III. §. XIV. p.81.* declaravi, perfrigeratio, in febris sine superveniens, venam, in principio etiam sectam, præsumptione mala intempestivi usus onerare videtur. Multo vero magis hoc symptoma insequens redarguit eos, qui venæ sectionem ideo mortem haud avertisse prætendunt, quod ea non aliquoties iterata fuerit, & ad uncias saltem, non libras, sanguinem profuderit; sicut *Bon. in An. Pr. f. 467. & Hercules Saxonia ibid. f. 299.* commendare videntur, item *Botall. CVII. Sydenham. de morb. acut. pag. 136.* Quam ob causam Anno 1704. mense Octobr. refer. *L. X. Ann. Pr. f. 831.* sanguinis missionem magis omittebam in conjugate mercatoris, alias epileptiæ obnoxia, quæ cum extremis frigidis, imo toto corpore, pulsuque debili, atrocissime furere cœperat, & tamen intra paucos dies, magis vesicante nuhæ imposito, sanitati pristinæ restituebatur.

§. XI. (5) Sanguinis missionem in phrenitide prohibet, jam prægressa cruoris largissima profusio, e.g. à vulnere, præsertim si jam desierit, & quando pulsus debilis, calor tenuis cū febre, aut penitus perfrigeratio, jungantur. Quomodo *Wepf. de apopl. p. 210. uxorem juvenem, antea quidem plethoricam & succiplenam, neglecta V. S. aliis potius auxiliis, feliciter tamen, curavit; cum deinde, ob creberrimas & largiores narium hæmorrhagias, cachecticam factam, subito hemiplegia oppressisset.* Quo exemplo, refer. *LXI. Annal. Pr. f. 333. a. c. mense Januar. auxilium hoc in legato militari ommittere cogebat, alias quidem plethorico crassoque, cum ingentem cruoris copiam ultra libras duas ex duobus profudisset vulneribus, quorum alterum frontis cæsim factum etiam cranium parum læserat; alterum vero, pectoris punctum inflictum, juxta mammam sinistram incipiens, sub cute longo ductu ad latus usque umbilici, de-*

scendebat; unde toti perfrigerato pulsus carpi deficiebat, modo plane mirabili, viribus quidem nondum penitus prostratis. Quantumvis autem constitueram, auxilium sanguinis missionis tantum ad aliquot dies differre; attamen neque tum purpura illud admittebat, præsertim cum rubedo recurrens pustulas miliares albas relinqueret. Equidem & capitis vulnus illud poscere videbatur & pectoris. Hoc etenim, non quidem in cavitates thoracis aut abdominis penetrabat, attamen propter lumborum dolorem, respirationem & decubitum difficilem, quasi in pleuritide, omnino suspectum erat; illud vero vulnus frontis d. V. dolores pungitivi admodum exacerbabant. Præterea juxta sonitus aurium, oculis conniventibus, mox ab insomniis horrendis expavescebat, artus etiam subsultus eorundem spasmodici per somnum exercebant. Nihilominus, diaphoreticis & sedativis mineralibus adhibitis, d. XI. perturbatio critica cum perfrigeratione in sudorem largum calidum definebat, quo judicatus reconvaluit.

CAP. VII.

Venæ sectionis in phrenitide nocendi rationem expendit.

§. I.

HAud alienum jam à nostro erit negotio, ipsam nocendi rationem expendere, qua missio sanguinis, sicut in omnibus febribus, ita præsertim in phrenitide, sæpius ægros lædit. Hippocrates eandem suggerit, *de vet. med. XXX. 8. Vol. I. p. 31.* docens, *homines non propter calidum simpliciter febricitare, neq; hoc esse simpliciter afflictionis causam.* Sed, *secundum L. I. de morb. XXII. 22. Vol. II. p. 27.* sanguinem in febribus concalescere, quod vim coagulationis, à sibi illatam rigore, depellere & rursus ad suam naturam redire conetur. Scilicet, ut ad mentem *Helmontii de febr. C. I. II. p. 741.* quasi ejusdem fimiolus, *Sydenhamius de morb. acutis S. I. C. IV. p. 45.* exponit, *febris ejusq; calor est natura instrumentum, quo partes impuras à puris secernit; quæ aliis verbis, sed eodem sensu*

fenſu, comprobat & fuſius declarat *Will. de febr. C. IX. p. 165.* Hinc, monente *Helmontio, ib. C. XII. 8. p. 773.* veriffime *lethales ac maxime malignæ febres vix calent.* Ex talibus igitur febribus, ad tactum non adurentibus, *Hipp. Coac. II. 137. p. 542. maxime phreniticos evadere docet,* magisq; ſi ſanguis fluxerit, confirmante *L. III. Epid. S. III. Aegr. XV. II. p. 741.* Sic *Lælius à Fonte in Bon. An, Pr. f. 1456.* deſcribit in conſtitutione quadam epidemica pleuritidum malignarum, calorem non admodum magnum nec inſigniter mordacem fuiſſe, cum ſiti tamen magna, thoracis gravitate levig, dolore, d. IV. aut V. deliros obiiffe. Adeoque, ut *Sydenb. l. c. p. 31.* fatetur, in quibus febribus ſanguis in ſe imbecillior exiſtit, nec robur ſuum calore ſolito edere valet, ut jam plus ſatis debilis, à phlebotomia deſpumationi ſuæ obeunda prorsus impar redditur, unde totius maſſæ perverſionem & putredinem deterrimam (ſeu gangrænoſam coagulationem) ipſius agroti mors ſequitur, ſicut illam in plurimis, jam demortuis, ſigna livida ſatis aperire conſueverunt.

§. II. Ob oculos ipſos hæc apertiffime ponit *Coiteri* obſervatio in *Bon. An. Pr. f. 1582. legenda.* Secundum quam cuidam, vehementer in capite percuffo, poſt trepanationem & hinc rursus, aliquot dies interpoſitos, venæ ſectionem febres (ſeu potius febriles calores) remiſerunt, & omnia ſymptomata mitiora facta ſunt, ſed ſine critica ratione ac cum peſſima ſignificatione. Hinc) nunquam vulnus *Coitero* placuit, quoniam ejusdem labia tenuia, ſqualida, depreſſa, flaccida, neq; vividi coloris abſq; inflammatione apparuerunt, & ſic gangrænam proximam portenderunt. Die igitur XIX. ſingultus, capitis ingens dolor, inquietudo, delirium, rigor frequens abſq; calore comitante, oppreſſerunt, ſequenti die omnia remiſerunt, (ſicut in gangræna ſolet) quæ etiam in demortui capite dimidiam cerebri partem occupaffe, fuit deprehenſa. Sic in anginoſa illa gravida, cū febre petechiali, cujus mentio facta fuit *C. IV. §. XVI.* cū balneator præter urgentem neceſſitatem, me inconſulto, denuo d. VII. ſanguinem ex venis raninis miſiſſet, reſpiratio quidem adhuc liberior facta fuerat, ſed ulcus hinc haud laudabiliter ſuppurabat & malignitatem ſibi aſciſcebat. Nam d. X. ſine acuto dolore ſputum cruoris congrumati nigricans (quale *Hipp. Co-*

ac. III. 215. p. 563. ut admodum perniciosum, damnat) proximam putredinem gangrænosam minabatur, cui etiam d. XI. sudor frigidus & brevia deliria, subinde sermonibus admixta, respondebant; quanquam, præter interna resolventia, gargarificatione spiritus vini mortis laqueos effugiebat.

§. III. Etenim calor inflammatorius tumorum, sicut febrilis, stricte non morbosus dici potest, cum motus sit naturæ laudabilis &, robustæ adhuc, naturæ opus; ipso igitur deficiente, perniciosa gangræna & fatalis sanguinis coagulatio portenditur. Quamobrem secundum Hippocr. S. V. aph. LXVI. Vol. I. p. 97. *in vulneribus fortibus ac pravis tumor (inflammatorius) non apparens, magnum malum.* Nam, teste Berengario in Bonet. An. Pr. f. 582. *vulneris labiorum depressio, malusq; color sine sanie indubitata arguit mortem, scilicet propter gangrænam.* Eandem enim significat tumor inflammationis aut erysipelatis quivis, cum remissione doloris, præter rationem subsidens; haud minus eandem quoque denotat atartuum tumor in variolis, recursum, etiam adhuc tantum minantibus; quando ut plurimum ex livescere incipiunt, aut jam nigrescunt. E contrario tumorem inflammatorium naturæ potius robori deberi, declarat observatio nobilis cujusdam in Bon. An. Pr. f. 1685. legenda. In cujus digito, à vipera demorso, quamdiu malignitas prædominabatur, nullus plane tumor apparebat, licet gangræna jam imminens mortis periculum minaretur; qui vero postridie demum, symptomatibus illis maximam partem desinentibus, & illa devicta, emerfit, ad totum brachium propagatus, dolore & rubore inflammatorio manifestissimo id comitante.

§. IV. Qua ratione Hipp. Coac. III. 342. Vol. I. p. 570. *Dolores juxta latus, ait, tenuiter consistentes in febris citra notas (scilicet criticas) venæ sectio ledit & hi, se putantes melius habere, moriuntur.* Id est, quando pleuritica inflammatio ob proximam gangrænam dolores fere deponit, eandem venæ sectio magis adhuc auget, licet gravissima læsio suspectam euphoriam mentiatur. Nam verissime Bagliv. L. I. Pr. C. IX. S. I. p. 53. & C. XIII. S. I. p. 113. monet, *inflammatarum partium dolore cessante, si febris*

bris (seu febrilis, non tam calor, quam dysphoria) perseveret; cum pulsu parvo intermittente, frequenti, sudore frigido, malum esse. Aeger enim, addit, post duodecim horas delirabit, & paulo post indubie morietur, cum inflammationem jam in gangranam terminasse, arguat. Hoc Hippocratis monitum ter in Xenodochio verum observavi. Quod etiam mihi aliquoties in pleuriticis, sine quavis ratione critica, suspectæ euphorix comprobasse videntur; ex quibus intra paucas horas ægri præter omnem opinionem obibant. Quorum rationem vix aliam invenire licet, nisi quod inflammatio, in gangranam abiens, dolores solitos exuat, hinc respiratio liberior, decubitus etiam in latus facilior euphoriam adeo suspectam subinde mentitur.

§ V. Dolorem in pleuriticis dicto modo sæpius ex sanguinis missione intempestiva disparere, inculcat Ballonius, in Bon. An. Pr. f. 516. Quando dolor, ait, in pleuritide secta vena dispareret, an ideo securos de morbo esse oportet? nequaquam. Nam multos statim peripneumonicos evasisse, vidimus, ingens erat sitis, incendii (imo & gangrænx) in pulmone nota, tussis non erat, nisi aliquando. Quomodo secundum Riv. C. I. Obs. LX. f. 574. pleuriticam quandam venæ sectio, iterata, semper levavit, sed tandem in subito mortua, gangræna post mortem in cadaveris testiculo fuit detecta; quæ fortassis etiam in pulmonibus & mediastino latuit, cum hoc plenum fuerit sero sanguineo, illorum universa substantia referta, materia purulenta & gravitate insigni prædita. In Bon. An. Pr. f. 506. 1445. recensetur, quadragenario pleuritico, sanguine ad duo vascula detracto, non cessasse dolorem, d. VI. sanguine putri & corrupto iterum detracto; d. VII. à sudore leni tantum in capite, cum inquietudine, nibilo melius habuisse, successisse deliria; post mortem pulmones corruptos (à gangræna) nigricasse. Hipp. L. VII. Epid. XVII. Vol. I. pag. 842. Polemarchi uxori, hyeme anginosa, vena secta, cessavit strangulatio, circa VI. diem circa cor dixit, sibi videri aliquid colligi, mortua est. Will. de febr. C. XI. p. 193. vero testatur, cum pleuritici, doloribus evanescentibus, de gravamine ac pondere, circa cordis regionem defixi, questi fuissent, post mortem in eorundem cordibus sanguinem, in frustula & glomeres oblongos concretum, se vidisse.

§. VI. Quantumvis autem *Hildanus de gangr. C. XII. f. 783.* ne inflammatio in gengranam transisset, vena sectionem profuisse, exemplo probet; attamen auxilium hoc in omni gangræna, adhuc metuenda, nondumque perfecta cum febribus, haud innocuum esse, corroborant pleuritides, peripneumonix, anginxque epidemicæ & pestilentes, malignitatem suam gangrænosæ putredini unice debentes. In quibus omnibus sanguinis missio, ut in his morbis alias, ut certissimum fere remedium, a metu suffocationis urgetur, propter excellentem hanc putredinem semper evidentissime nocuit. Quod *River. Pr. L. XVII. C. I. fol. 539.* confirmat, dum, *quarum febrium natura*, inquit, *in una prope modum malignitate consistit, secta vena, magis perniciose fiunt.* Hoc apparet in vera peste, in qua multorum & probatissimorum autorum experientia omnes aegri, quibus secta fuit vena, e medio sunt sublati. Ita ut etiam in pleuritide pestilenti sanguinis missionem insignem noxam tulisse, morbi que sevitiâ intendisse, affirmant; imo in aliis morbis epidemicis minoris malignitatis eventus idem est animadversus. Sic *Wierus in catarrho epidemico (anginx malignæ)* qui anno 1564. per totam Europam pervagatus est, tradit, ex eodem fere omnes evasisse, ita ut vix millesimus quisque mortuus fuerit; omnes tamen, quibus vena secta fuisset, periisse.

§. VII. Ejusmodi anginas malignas describit *Hipp. L. VI. Epid. S. VII. 43. Vol. I. p. 816.* de quibus tradit, vena sectionem nihil memorabile profuisse, licet etiam quibusdam venam sub lingua secuerit. Ejusmodi malignas & pestilentes pleuritides in *Bon. An. Pr. f. 515.* Fontanus & Ballonius, graphice depingunt; in quibus post mortem pulmonum vomicae livescentes (quasi lividae ac gangrænosæ) fuerunt observatæ; in his vena sectiones innumeris lethales fuerunt, licet, ea instituta, dolor aliquando cessasset. Anginas similes *ibid. f. 380.* delineans Severinus, scribit, in agrorum, ex iisdem defunctorum, capitibus exactis repertos fuisse grumos sanguinis, lato schemate diffusos sub maximos sinus membrane crassioris. In quibus autem hæmorrhagias & venarum jugularium sectiones profuisse, laudat. Sed fortassis ex hac causa, ut ipse subjungit, qui jam a morbo liberi fuerunt reputati, quinimo post

post 30. & 40. dies jam morbi furoribus prærepti, præter omnem opinionem sunt extincti. Rectissime igitur Bagliv. L. II. Pr. C. IV. §. I. p. 172. monet, in pleuritide maligna tutius sanguinis missionem omitti. Cum igitur in phrenitide parem malignitatem & sanguinis statum, symptomata signaque testentur, imo ea sæpius illas comitetur, quanto magis in hac, æque ac in illis, sanguinis missionem eadem gangræna nocere, analogismo valido colligetur.

§. VIII. Elucidantur hæc porro, quod inter alia, sanguinis missionem contraindicantia, frigus hyemale supra proponatur; cujus nocendi ratio pariter est, quod eodem gangrænae facile inducantur. Quomodo Bagliv. de vesic. C. II. p. 73. scribit: Anno 1692. Romæ & Bononiæ ulcera, a quacung; demum caussa producta, imo & vulnera, alias levisima, gangrænasse. Quo autem anno, Italia more insueto, hyems frigidissima & copiosis nivibus ac gelu exasperata fuerit; cujusmodi constitutiones plurimorum scriptorum observationes corroborant. Ipsius Hipp. L. III. Epid. S. III. 14. 31. Vol. I. p. 722. Erysipelas, cum causis seu febribus ardentibus phreniticis, ante ver, orientibus frigoribus, incipiens, putredine sua gangrænosa ossium denudationes ac elapsus miseros inferebat. Sic refer. L. VI. Annal. Pr. f. 521. Anno 1699. virum pl. reverendum, cujus in disput. de crisi per abscessus mentio fit, erysipelas pedis vere pestilens & gangrænosum, per frigidum gelu circa solstitium hybernum sæviente perimebat. Eodem tempore aliquot sanis gangrænas manus aut digitos penitus corrupisse, memini. Hipp. S. VIII. aph. III. Vol. I. p. 104. de Iud. X. 7. p. 445. Coac. VI. 89. p. 588. L. VI. Epid. S. II. 40. p. 800. Quartanas (sæpius hyemales) sanguinis eruptionem non solvere, sed in eadem malas esse monet; gangrænae metum, tanquam hujus malitiæ rationem Tulp. L. IV. C. LIII. p. 365. detegit, exemplo adolescentis quartanarii, cui sanguinis detractio gangrænam tulerit lethalem. Exemplum fere simile in fabro lignorum novi, cui, ob atrocem calorem vena secta, fauces jam putredo foetida corrumpere cœperat, quanquam in tempore rursus avertebatur.

§. IX. Prima vero horum est caussa, quod venæ sectio, sanguine ad coagulationem inclinante, certissime noceat, rectissime inculcante Baglive L. I. Pr. C. IX. §. II. p. 57. C. XIV. §. IV. pag. 143

Quæ tamen non de eadem particulari, qualis in hyperemetis venarum & inflammationibus habetur, simpliciter accipiantur; in qua sanguinis missio non omnino rejiciatur, sed sæpe laudem meretur; verum hæc de coagulatione universalis, totius massæ sanguinæ vitio existente, intelligantur; sicut ex eodem Baglivo pro insigni usu practico jam supra animadvertitur ac distinguitur. Quæ distinctione nodus solvitur objectionis à Salio & Rumlero, ex Hipp. de vict. acut. oppositæ, sc. auxilium hoc sanguinis missionis, etiam in vasis universaliter sanguine coagulato, e. g. lipothymia maxime esse salutare; cum e contrario nodum hunc longe difficiliter implicet Galenus, hortans, *si sanguis nigrior ad coagulationem inclinat in toto corpore, ut audacius sanguis mitti debeat.* Quamobrem in hac, & in specie in ipsa Syncope a sanguinis coagulatione, Riolanus in *Bon. An. Pr. f. 679.* eo largiorem sanguinis missionem imperat, proterve timori nostro Germanorum illudens, illam tum timendum, cui etiam calculos suos addunt dictus Salius. *ibid. 683.* & Rumlerus *ibid. f. 1351.*

§. X. Verum enimvero Salius ipse sua convellit. Primum enim fatetur, *cruorem quomodocumq; alias e vena ejectum, non ita dure coalescere, sicut eidem contingat ab admistis copiosis humoribus pituitosis & melancholicis (acidis,) quos incusant dejectiones alvi nigre,* secundum Hippocratem perniciosis hæmorrhagiis cum perfrigeratione jungi solitæ. Deinde idem animadvertit, quod *sanguine sic coagulato egri a superveniente sanguinis profluvio non levantur, sed ab eo solo exanimentur.* Tandem ipse inculcat, ut in hisce casibus *sanguis mittatur, antequam omnia fixa fiant, & ut is salium volatilium usu prius fluxilis reddatur;* item *si sanguis in affectis hoc pacto, corporibus detrahatur, is tam crassus sit, ut, etiam Galeno teste, vix effluat.* Quis autem ignorat a venæ sectione sæpius lipotymias opprimere, ac, nisi vena reclusa, magis magisque ingravescere. Denique Salius docet, *hos affectus cardialgia præsagiri, qua subito quasi cor ipsum constringatur, juxta colore vividum in pallidum mutari;* & in his mortem non, nisi venæ sectione, præveniri. Verum in *Bon. An. Pr. f. 787.* confirmat observatio matronæ, quod ipsi ventriculi dolo-

re, fiti inexhausta, anxietudine ac animi defectionibus, afflictæ, sanguinis eductio eadem die mali exacerbationem lethalem attulerit. Contra T.VII. Obs. Hal. III. p. 88. Observationem pastoris Ecclesiæ sexagenarii proposui, qui ab ejusmodi apoplexia spuria, venæ sectione neglecta, longe feliciter sanitati restituebatur. Quapropter rectius River. Pr. L.XV. C.VI. f. 455. cum Varandæo & Sennerto in similibus casibus venæ non secandæ causa Mercato ac Roderico à Castro contradicit.

§. XI. Quantumvis etiam intempestiva sanguinis missio in febribus & phrenitide non semper excellenti putredinis gradu noceat ac semper fatali coagulatione jugulet; attamen ex hoc capite lædit, quod, secundum Helmont. de febr. C.IV. 29. p. 752. ægri a venæ sectione debilitentur, plerumq; crisi destituantur, & si à morbo paulatim resurgant, multis anxietatibus valetudinarii convalescant, longa dierum serie & non sine metu recidivarum; quoniam hoc auxilium intentionis præter sudoribus criticis opponatur. Quæ ipsa Sydenh. de morb. acut. p. 45. & 35. optime confirmat, reprehendens simul medicos, qui has suas res male gestas, pretextu malignitatis aut scorbuti, excusare satagant. Cujus rei veritatem evidentissime nobis ob oculos ponit Hipp. Anaxion pleuriticus, qui, propter d. VIII. venæ sectionem, die critico XI. tantum parum circa caput sudavit, d. XIV. & XVII. naturæ retrogrado motu, critici sudores omnino cessarunt, & vix d. XX. incipientes, demum XXXIV. perfecte judicarunt. Quæ pariter à narium hæmorrhagia, haud critica, in Dealcis horto decumbenti obtigerunt.

§. XII. Hæc Hippocratis declarat obs. Willis. de febr. C. XV. p. 268. legenda de viro robusto & habitu corporis athletici, qui febrem in variolosam inciderat. Huic cum pseudochirurgus sanguinem ad sesquilibram detraxisset, is paulopost sudore frigido perfundi, viribus subito collapsis, rigore, pulsu debili, inæquali crebroq; lipothymia tentari cœpit; inde, febris difficillime redintegrata, per plures hebdomadas irregulari admodum motu exercuit, donec copioso sudore critico per totum suffusus, melius habere cœpit. Variolæ vero d. XX. demum sparsim erumpere, ac tandem parotide ingenti suppurata vix perfecte judicabatur, ut salutem integre recuperaret. Haud secus in Bon. An. Pr. f. 506. & 1445. Qua-

dragenario in febre ardentissima cum lateris dolore sanguis putris & corruptus d. III. & VI. detractus fuerat, d. VII. sudorem tantum tenuem in capite & thorace experto, deliria nocturna supervenerant, d. IX. & XI. nihilo levata febre, sudavit, d. XIV. cum delirio perpetuo mortuus. f. 1468. Vidue cum febre petechiali, calore non ita magno, sanguis bis missus plaine putris, diebus iudicibus natura nihil movit, sequebantur incendium majus, levia deliria, lacrymæ oculorum involuntaria, d. XIV. cum sudore magno (& fortassis frigidiusculo) cum nullus antea toto tempore apparuisset, deliria, risusq; se junxerunt, interiit. Refer. L. IV. Annal. f. 716. Anno 1694. mensè Augusto, in Studiofo illo phrenitico, cujus supra mentio fit, ex capitis læsione, sanguis mox in principio febris fuerat missus, d. VII. IX. XIV. XVII. XX. & XXIV. sudores nulli apparebant, d. XXV. delirus moriebatur.

§. XIII. Quamobrem admodum caute cautelam illam medicus tentet, quam Baglivus *L. I. Pr. C. IX. S. II. p. 57. C. XIII. p. 120. L. II. C. IX. S. III. §. VIII. p. 226. inculcat, scilicet sudorem necessarium & irritis quibusvis remediis, non erumpentem, statim erumpere, si sanguis mittatur.* Monitum illud veritati respondere, ut credam, ipso hoc mensè me virgo plebeja, 24. ann. circiter, etiam confirmavit, cujus totum abdomen, maxime tamen hypochondrium dextrum ex tractu acuto seu corporis convulsione, tumor ingens & admodum dolens, durusque inflaverat. Huic jam fere, propter medicastrum enormes errores, tres hebdomadas decumbenti & febricitanti, suffocatione urgente, sanguis primum ex mediana, & postridie ex saphena mittebatur, utroque die cum levamine & sudore, antea difficili, mox largissimo insequente. Exemplum simile supra jam quoque de Xenodochii Cizensis famulo proposui, cui post venæ sectionem d. VII. & pulsus resurgebat & sudor criticus large profluens, d. XI. perfectam iudicationem ferebat. Sed hæc, quasi tantum extraordinaria, non ultra casus plethoræ, & in quibus propter eandem sudores critici retardantur, sunt extendenda. Nam alias omnino communiter à sanguinis missione crises, sudorum maxime, impediri, certum est; Rusticus quippe ille famulus plethoricus in splendido suo Xenodochio, neque famem neque sitim tolerabat,

quam

quam & vino & cerevisia Cizensi, crassa & generosa, explere satagebat, quæ res subinde Græci aut Itali climatis defectum in Germania nostra septentrionali supplet. Quamobrem etiam in hoc Germano crises longe felicius, quam in Anaxione Græco Hippocratis, perficiebantur.

§. XIV. Neque sanguinis missio crisin per abscessus, in se, juvat, quin potius eosdem, cum gravissima & certissima noxa, sæpe impedit, reprimitque; sicut vel ipsa podagra & erysipelas, quæ ad eosdem pertinere in disput. de crisi per abscessus declaravi, ostendunt: Nam in *Bon. Anat. Pr. f. 394.* legitur, *podagricum à venæ sectione semper deterius habuisse ac ultimum, sanguine corrupto ac vix tali dicendo, detracto eadem die expirasse.* Idem *f. 440.* alia observatio comprobatur. Refer. *L. VI. Annal. f. 312.* Anno 1699. mense Junio, in virgine, nationis Gallicæ, 20. circiter annorum macra pallidaque significabatur erysipelatis eruptio in facie, d. II. sanguis ægricans ex vena brachii mittebatur, qui, deinde repositus, cruditatem suam fuscis maculis detegebat. Tumore hinc disparente, febris, pro illius constitutionis genio, gravia malignitatis signa, cum sudore continuo acido, fereque frigido, ferebat, præterque purpuram, erysipelate iterum d. XI. in manu altera erumpente, sudoribusque calidioribus d. XIV. perfecte judicabatur.

§. XV. Referente *L. XI. Annal. f. 296.* Anno 1605. mense Novembri, factor juvenis succiplenus, uxoratus tamen, arthritico rheumatismo, partim vago, artuum omnium, cum febre ac sudore acido, affligebatur; tardius vocatus sanguinis missionem prioribus diebus svadere, non potueram; cum igitur propter brachii tumorem ex mediana non posset, ex dorsi manus vena cruor ad libram s; detrahebatur; qui deinde totus coagulatus, pellicula quasi pleuritica obducebatur. A quo auxilio primum quidem æger parum levabatur, sed paucos dies; sequentibus enim illud ipsum brachium longius & gravius multabatur, quam alterum, antea tamen magis vexatum; perfecta etiam judicatio diutius protrahebatur. Cum tamen mense Septembri Anno 1702. Ducis Saxo-Gothani præfectus milita-

militaris, succiplenus & plethoricus, facie colorata, venæ sectione omiſſa, alias eadem plane methodo, à ſimili arthritide citius & d. XIV. perfectè judicatus, reconvaſceret. Sic auxilium hoc intempſtivum variolarum eruptionem difficilem reddere, in præcedente paragrapho propoſita, obſervatio Willifii probat; & quam bubonum in ipſa peſtilentia eruptionem retrahat, *Diemerbr. de peſte & Sydenham. de morb. acut. p. 142. 156.* corroborant.

§. XVI. Quamobrem medici prudentes non in ſtatu ſolum febrili, delirio jam terrente; ſed etiam in febris cujuſvis principio, ejusdem præcavendi ergo, ad venæ ſectionis auxilium non properent, illo fortassis animo, quod ſi non juvet id, neq; tamen noceat; ſed antea ſecum ſingula ſerio & circumſpectè deliberent. Singulorum igitur tam illud indicantium, quam prohibentium, vires & pondera, quaſi ſtatera, invicem conferantur & expendantur; neutra enim parte ſignificativum tantum aliquis eſt valor; ſed, velut in univerſa medicina, votorum quaſi plurium concursus, ad ſignificationis deciſionem conſtituendam, ſemper requiritur. Tutius auxilium hoc omittatur, à pluribus niſi ſimul urgeatur, quam ut ſine neceſſitate ad illud confugiatur. Certe, ullo ſi medicinæ loco, præſertim in phrenitide, venæ ſectionis auxilio curanda, candidum illud Hippocratis monitum valet: *Differt corpus à corpore, & ætas ab ætate, & morbus a morbo, & annus ab anno, & tempus a tempore, & hinc curatio a curatione.* Proinde quiſque medicus vel propter hæc ſolum certiffimam veritatem Hippocratis aphoriſmi experitur: *Scilicet vita brevis, ars vero longa, occaſio præceps, experimentum periculolum, judicium difficile.* Neq; vero medicus ſolum ſe comparare debet, ut faciat, quod factum opus eſt, ſed etiam ægri & adſtantes; ne videlicet intempſtiva ſollicitudine, amici ſane fideles, ſed moleſte ſeduli. dum, ut cum C. Tacito loquar, *pavidum caſuumq; morborum ignari, turbant medicos vel intempſtive juvant, officia prudentium corrumpant.* Quomodo, ſicut Hippocrates de eleg. eleganter loquitur, ægri, ut medici valde reverenter DEO locum dent. *Numen enim cuncta gubernans in medicina minime otioſum eſſe, medici animadvertunt in iis mor-*

bis, quos ipſi curare nituntur,
Cui ſoli ſit laus & Gloria!